

ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰ—ਭਾਗ 4

(ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਪੱਖ)

ਪਿਛਲੇ ਲੇਖ ਵਿਚ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਦੋ ਅੱਡ ਅੱਡ 'ਮੰਡਲ' ਹਨ। ਪਰਚਲਤ ਧਰਮ ਵੀ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਹਨ, ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦੇ ਸਾਧਨ ਵੀ ਅਡਰੋ-ਅਡਰੇ ਹਨ :—

1. ਤ੍ਰੈਗੁਣੀ 'ਮਾਇਕੀ ਮੰਡਲ'।
2. ਅੰਤ੍ਰੀਵ 'ਆਤਮਿਕ' ਮੰਡਲ।

ਤ੍ਰੈਗੁਣੀ 'ਮਾਇਕੀ' ਮੰਡਲ ਦੇ ਅਨੇਕ ਵੇਸਾਂ ਵਾਲੇ ਧਰਮਾਂ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦੀ ਬਾਬਤ, ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤੀ ਜਾ ਚੁੱਕੀ ਹੈ।

ਹੁਣ ਇਸ ਲੇਖ ਵਿਚ, ਤ੍ਰੈਗੁਣੀ ਤੋਂ ਪਰ੍ਹੇ, 'ਚੌਥੇ ਪੱਟ' ਦੇ ਅੰਤ੍ਰੀਵ ਗੁਝੇ, ਅਨੁਭਵੀ 'ਆਤਮਿਕ ਮੰਡਲ' ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਇਸ ਸੂਖਮ ਡੂੰਘੇ ਆਤਮਿਕ ਵਿਸ਼ੇ ਦੇ 'ਪ੍ਰਚਾਰ' ਦੀ ਬਾਬਤ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਅੰਤ੍ਰੀਵ 'ਆਤਮਿਕ' ਮੰਡਲ ਦੀ :—

ਅੰਤ੍ਰੀਵ ਸੋਝੀ
ਅਨੁਭਵੀ ਗਿਆਨ
ਪੂਰਨ ਨਿਸ਼ਚਾ
ਦਰਿੜ ਵਿਸ਼ਵਾਸ

ਹੋਣਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ।

ਇਹ ਸੂਖਮ ਮੰਡਲ ਅੰਤਰ-ਆਤਮੇ ਦੀ 'ਖੋਲ' ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਦੀ ਸੋਝੀ, ਗਿਆਨ, ਸਾਡੀ ਬੁੱਧੀ ਦੀ :—

ਪਕੜ ਤੋਂ ਪਰ੍ਹੇ ਹੈ
ਸਮਝ ਤੋਂ ਪਰ੍ਹੇ ਹੈ
ਵਿਚਾਰ ਤੋਂ ਪਰ੍ਹੇ ਹੈ
ਬੋਲੀ ਤੋਂ ਪਰ੍ਹੇ ਹੈ
ਅਖਰ ਹੀਣ ਹੈ
ਮਨ ਦੇ ਵਲਵਲਿਆਂ ਤੋਂ ਉਪਰ ਹੈ।

L14.1

Religious Preaching – Part 4

(Spiritual Aspect)

In the previous booklet it was mentioned that there were two separate spheres of this world. The prevailing religions too are different from one another and their methods of preaching also differ.

1. The materialistic sphere of trigun (three attributes).
2. The intrinsic 'spiritual' sphere.

The methods of preaching of the various religions of 'materialistic' sphere of trigun have been discussed in detail.

Now in this article, the intrinsic hidden intuitional 'spiritual sphere' of the 'fourth stage' which is beyond the 'trigun', is being discussed.

Before discussing the preaching of this abstract deep spiritual topic it is necessary to have

intrinsic awareness
intuitional knowledge
complete faith
unshaken belief

of the intrinsic spiritual sphere.

This abstract sphere is the 'play' of the innermost consciousness. Therefore its awareness, knowledge is

beyond the grasp of our intellect
beyond the understanding of our intellect
beyond the discussion of our intellect
beyond the language of our intellect
is without words
is above the feelings of the mind

ਤੇ ਇਸ ਦੀ ਅੰਤਰ-ਆਤਮੇ, ਅਨੁਭਵ ਦੁਆਰਾ ਅਤੇ ਨਿੱਜੀ ਆਤਮਿਕ ਤਜਰਬੇ
(Personal Spiritual experience) ਨਾਲ ਹੀ :—

ਵਿਚਾਰ
ਸੋਝੀ
ਸਿਆਣ
ਪਛਾਣ
ਚੀਨੀ
ਬੁੱਝੀ
ਸਮਝੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ।

ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਦਾ 'ਬਿਆਨ', 'ਗਿਆਨ', 'ਸੋਧ', 'ਭੇਦ' ਅਤੇ 'ਟੋਹ' ਭੀ :—

ਹੋਰਵੇਂ ਹੈ
ਵਿਲਖਣਣ ਹੈ
ਅਨੁਭਵੀ ਹੈ
ਬੁੱਝਕ ਹੈ
ਬਿਮਮਾਦੀ ਹੈ
ਅਚੱਰਜ ਹੈ
ਮਸਤੀ ਹੈ
'ਰੁਣ-ਝੁਣ' ਹੈ
'ਪ੍ਰਕਾਸ਼' ਰੂਪ ਹੈ
'ਪਿਆਰ-ਟੁੰਬਣੀ' ਹੈ
'ਪ੍ਰਿਅ-ਪਿਆਲਾ' ਹੈ
'ਜੀਅ-ਦਾਨ' ਹੈ
'ਰੂਪ-ਪ੍ਰੀਤ' ਹੈ
'ਆਤਮ-ਫੋਹ' ਹੈ
'ਆਤਮ-ਚਿੰਗਾੜੀ' ਹੈ
'ਸ਼ਬਦ' ਹੈ
'ਨਾਮ' ਹੈ ।

ਭਾਵੇਂ ਇਸ ਅੰਤਰ-ਆਤਮਿਕ 'ਖੇਲ' ਨੂੰ, ਬੌਲੀ ਵਿਚ ਬਿਆਨਿਆ, ਸਮਝਿਆ ਨਹੀਂ
ਜਾ ਸਕਦਾ, ਫਿਰ ਵੀ ਬੜੇ ਸੋਹਣੇ-ਦਿਲ ਖਿਚਵੇ ਵੰਗ ਨਾਲ, ਇਸ ਅਨੁਭਵੀ ਆਤਮਿਕ 'ਖੇਲ'
ਦੇ ਬੇਅੰਤ 'ਪੱਖਾਂ', 'ਭੇਦਾਂ', 'ਰੰਗਾਂ' ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਣ ਲਈ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ 'ਇਸ਼ਾਰੇ', 'ਟੋਹਾਂ',
'ਸੋਧਾਂ' ਅਤੇ 'ਨੀਸਾਣ' ਦਿਤੇ ਗਏ ਹਨ :—

and its

discussion
awareness
recognition
identification
discernment
discovery

can only be understood with the innermost consciousness, intuition
and personal spiritual experience.

Therefore its explanation knowledge, direction, secret and touch

is different
is intuitional
is a magnet
is wondrous
is astonishing
is intoxication
is a melody
is a form of enlightenment
is a touch of love
is a cup of love
is a gift of life
is silent love
is spiritual touch
is the word (shabadh)
is naam.

Although the intrinsic spiritual play cannot be explained and
understood through language, yet to show the limitless 'aspects',
'secrets', 'colours' of this spiritual play, very beautiful and mind
attracting methods have been given in Gurbani which gives many
'hints', 'feelers', 'directions' and 'indications' as follows:-

ਹਰਿ ਰਸ ਕੇ ਮਾਤੇ ਮਨਿ ਸਦਾ ਅਨੰਦ ॥ (ਪੰਨਾ 377)
 ਹਰਿ ਰਸੁ ਪੀਵੈ ਅਲਮਸਤੁ ਮਤਵਾਰਾ ॥ (ਪੰਨਾ 377)
 ਰਤਨ ਕੋਠੜੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸੰਪੂਰਨ ਸਤਿਗੁਰ ਕੇ ਖਜਾਨੇ ॥ (ਪੰਨਾ 883)
 ਅਚਰਜੁ ਕਿਛੁ ਕਹਣੁ ਨ ਜਾਈ ॥ ਬਸਤੁ ਅਗੋਚਰ ਭਾਈ ॥ (ਪੰਨਾ 883)
 ਐਸਾ ਰਸੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਮਨਿ ਚਾਖਿਆ ਤ੍ਰਿਪਤਿ ਰਹੇ ਆਘਾਈ ॥ (ਪੰਨਾ 884)
 ਗਿਆਨਿ ਰਤਨਿ ਘਟਿ ਚਾਨਣੁ ਹੋਆ ਨਾਨਕ ਨਾਮ ਪਿਆਰੇ ॥ (ਪੰਨਾ 584)
 ਅੰਤਰਿ ਪਰਗਾਸੁ ਘਟਿ ਚਾਨਣਾ ਹਰਿ ਲਧਾ ਟੋਲੈ ॥ (ਪੰਨਾ 955)
 ਜੋਤਿ ਸਰੂਪੀ ਤਤੁ ਅਨੂਪ ॥ ਅਮਲ ਨ ਮਲਨ ਛਾਹ ਨਹੀ ਧੂਪ ॥ (ਪੰਨਾ 344)
 ਬਾਦਲ ਬਿਨ ਬਰਖਾ ਹੋਈ ॥ ਜਉ ਤਤੁ ਬਿਚਾਰੇ ਕੋਈ ॥ (ਪੰਨਾ 657)
 ਅਨਹਦ ਬੁਣਕਾਰੇ ਤਤੁ ਬੀਚਾਰੇ ਸੰਤ ਗੋਸਟਿ ਨਿਤ ਹੋਵੈ ॥ (ਪੰਨਾ 783)
 ਅਨਹਦ ਧੁਨੀ ਮੋਰਾ ਮਨੁ ਮੋਹਿਓ ਅਚਰਜ ਤਾ ਕੇ ਸਾਦ ॥ (ਪੰਨਾ 1226)
 ਸਮੁੰਦੁ ਵਿਰੋਲਿ ਸਰੀਰੁ ਹਮ ਦੇਖਿਆ ਇਕ ਵਸਤੁ ਅਨੂਪੁ ਦਿਖਾਈ ॥ (ਪੰਨਾ 442)
 ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਨਾਮੁ ਭੁੰਚੁ ਮਨ ਮਾਹੀ ॥ ਅਚਰਜ ਸਾਦ ਤਾ ਕੇ ਬਰਨੇ ਨਾ ਜਾਹੀ ॥ (ਪੰਨਾ 742)
 ਦੇਖਹੁ ਅਚਰਜੁ ਭਇਆ ॥
 ਜਿਹ ਠਾਕੁਰ ਕਉ ਸੁਨਤੁ ਅਗਾਧਿ ਬੋਧ ਸੋ ਰਿਦੈ ਗੁਰ ਦਇਆ ॥ (ਪੰਨਾ 612)
 ਕਿਕੂਰੀ ਅਨੂਪ ਵਾਜੈ ॥ ਜੋਗੀਆ ਮਤਵਾਰੇ ਰੇ ॥ (ਪੰਨਾ 886)
 ਝਿਮਿ ਝਿਮੇ ਝਿਮਿ ਝਿਮਿ ਵਰਸੈ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰਾ ਰਾਮ ॥ (ਪੰਨਾ 442)
 ਹਰਿ ਪ੍ਰੇਮਿ ਕਸਾਈ ਦਿਨਸੁ ਰਾਤਿ ਹਰਿ ਰਤੀ ਹਰਿ ਰੰਗਿ ਚੋਲੇ ॥ (ਪੰਨਾ 642)
 ਹਰਿ ਕੀ ਕਥਾ ਅਨਾਹਦ ਬਾਨੀ ॥
 ਹੰਸੁ ਹੁਇ ਹੀਰਾ ਲੇਇ ਪਛਾਨੀ ॥ (ਪੰਨਾ 483)
 ਸੂਖ ਸਹਿਜ ਆਨੰਦ ਭਵਨ ॥
 ਸਾਧ ਸੰਗ ਬੈਸਿ ਗੁਣ ਗਾਵਹਿ ਤੰਹ ਰੋਗ ਸੰਗ ਨਹੀ ਜਨਮ ਮਰਨ ॥ (ਪੰਨਾ 888)
 ਭਾਵੇਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਮੰਡਲਾਂ ਦੇ ਧਰਮਾਂ ਦੀਆਂ ਅਵਸਥਾਵਾਂ, ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਤੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਤੋਂ ਉਲਟ ਜਾਂ ਮੁਖਾਲਿਫ (Contradictive) ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਪਰ ਅਸਲ ਵਿਚ ਇਕੋ 'ਜੀਵਨ ਰੋ' ਦੀ 'ਰਵਾਨਗੀ' ਦੇ :—
 ਅੱਡ-ਅੱਡ 'ਪੜਾਓ' ਹਨ
 ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ 'ਦਰਜੇ' ਹਨ
 ਵਖਰੇ-ਵਖਰੇ 'ਕੀਢੇ' ਹਨ
 ਉਚੇ ਨੀਵੇਂ 'ਲੈਵਲ' (Level) ਹਨ
 ਪਰਛਾਂਵੇ (Projection) ਹਨ
 ਸਹਾਇਕ ਹਨ ।

1 Intoxicated with the Lord's sublime essence, the mind is forever in ecstasy. 377
 2 One who drinks in the Lord's sublime essence, is intoxicated and enraptured 377
 3 There is a chamber filled with jewels, overflowing with Ambrosial Nectar, in the Guru's Treasury. 883
 4 This thing is wonderful and amazing! It cannot be described. It is an unfathomable object, O Siblings of Destiny! 833
 5 Tasting such Ambrosial Nectar, the mind remains satisfied and satiated. 884
 6 The light of the jewel of spiritual wisdom shines within his heart, O Nanak, and he loves the Naam, the Name of the Lord. 584
 7 The Divine Light illuminates his heart deep within; he seeks the Lord, and obtains Him. 955
 8 He is the Embodiment of light, the incomparable essence. . He is stainless, without stain, beyond both sunshine and shade. 344
 9 Without clouds, the rain falls, if one contemplates the essence of reality. 657
 10 The unstruck melody resounds and resonates, and the Saints contemplate the essence of reality; this discourse is their daily routine. 783
 11 My mind is enticed by the unstruck celestial melody; its flavor is amazing! 1226
 12 I have churned the ocean of the body, and I have seen the incomparable thing come into view. 442
 13 Taste the Ambrosial Nectar of the Naam, the Name of the Lord, within your mind. Its taste is wondrous — it cannot be described. 742
 14 That Lord and Master, whose wisdom is said to be unfathomable, has been enshrined within my heart, by the Guru. 612
 15 The celestial harp plays the incomparable melody, but in your intoxication, you do not hear it, O Yogi. 886
 16 Slowly, slowly, slowly, very slowly, the drops of Ambrosial Nectar trickle down. 442
 17 She is attracted to the Lord's Name, day and night, and her body is drenched in the color of the Love of the Lord, Har, Har. 642
 18 The sermon of the Lord is the unstruck, endless song. Becoming a swan, one recognizes the Diamond of the Lord. 483
 19 It is the realm of celestial peace and bliss. The Saadh Sangat, the Company of the Holy, sits and sings the Glorious Praises of the Lord. There is no disease or sorrow there, no birth or death. 888

Although the religious state of these two spheres (the materialistic sphere and the divine sphere) are different and appear contradictive, but in reality:-

the separate stages

the different degrees

the diverse 'edges'

the high and low levels

the projections

the support

is but the flow of one and the only life – current.

ਜਦ ਪਾਣੀ ਦੀਆਂ ਬੂੰਦਾਂ ਅਰਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਬਰਖਾ ਦੁਆਰਾ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿਗਦੀਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਇਹ ਇਕੱਠੀਆਂ ਹੋ ਕੇ, ਨਾਲੀਆਂ, ਨਦੀਆਂ, ਦਰਿਆਵਾਂ, ਰਾਹੀਂ ਅਨੇਕਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ, ਪਹਾੜਾਂ ਅਤੇ ਸੈਦਾਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਦੀ ਵਗਦੀਆਂ ਹੋਈਆਂ, ਆਪਣੇ 'ਸਹੂ-ਸਾਗਰ' ਸਮੁੰਦਰ ਵਲ ਰੁੜ੍ਹਦੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਪਰ ਜੇ ਕੋਈ ਇਸ ਲੰਮੇ ਜੀਵਨ-ਸਫ਼ਰ ਵਿਚ 'ਅੜਿਕਾ' ਪੈ ਜਾਵੇ ਤੇ 'ਜੀਵਨ ਰੋ' ਦੀ ਰਵਾਨਗੀ ਵਿਚ 'ਵਿਘਨ' ਪੈ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਇਹ ਪਾਣੀ ਟੋਇਆਂ, ਡੱਪੜਾਂ, ਤਲਾਵਾਂ ਵਿਚ ਇਕੱਠਾ ਹੋ ਕੇ, ਸੀਮਤ ਕੰਢਿਆ ਵਿਚ ਕੈਦ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਹਿਜੇ ਸਹਿਜੇ ਇਹ ਡੱਪੜ ਵਿਚ 'ਕੈਦ' ਹੋਇਆ ਪਾਣੀ, ਗੰਦਲਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਇਸ ਗੰਦਲੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਦਾ ਵਾਯੂ-ਮੰਡਲ (environment) ਹਾਨੀਕਾਰਕ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਐਨ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ 'ਜੀਵਾਂ' ਦਾ ਹਾਲ ਹੈ। ਜਦ ਤਾਂਈ ਸਾਡੀਆਂ ਰੂਹਾਂ, ਇਲਾਹੀ 'ਜੀਵਨ ਰੋ', 'ਹੁਕਮ' ਦੀ 'ਰਜ਼ਾ', 'ਰਵਾਨਗੀ' ਵਿਚ ਰੁੜ੍ਹੀ ਜਾਣ, ਤਾਂ ਆਪਣੀ ਮੰਜ਼ਿਲ ਪਰਮਾਤਮਾ ਵਿਚ ਜਾ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ, ਭਾਵੇਂ ਇਸ ਲੰਮੇ ਤੇ ਬਿਖੜੇ 'ਜੀਵਨ-ਸਫ਼ਰ' ਵਿਚ ਅਨੇਕਾਂ ਉਤਰਾਈਆਂ, ਚੜ੍ਹਾਈਆਂ ਤੇ ਕਸ਼ਟ ਸਹਿਣੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ।

ਪਰ ਜੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਸਫ਼ਰ ਦੀ 'ਰਵਾਨਗੀ' ਵਿਚ, 'ਹਉਮੈ' ਵੇੜੀਆਂ, ਸਿਆਣਪਾਂ, ਚੁਤਰਾਈਆਂ ਦੇ 'ਅੜਿਕੇ' ਪੈ ਜਾਣ, ਤਾਂ ਇਹ ਰੂਹਾਂ ਆਪਣੀ ਹੀ ਘੜੀ ਹੋਈ 'ਹਉਮੈ' ਦੀ 'ਘੁੰਮਣ-ਘੋਰ' ਵਿਚ ਫਸ ਕੇ 'ਕੈਦ' ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਤੇ ਤ੍ਰੇਗੁਣਾ ਦੀ ਮਾਇਕੀ ਦੁਨੀਆ ਅੰਦਰ :---

- 'ਜੋ ਮੈ ਕੀਆ ਸੋ ਮੈ ਪਾਇਆ ਦੋਸੁ ਨ ਦੀਜੈ ਅਵਰ ਜਨਾ ॥ (ਪੰਨਾ 433)
- 'ਆਪਣੈ ਭਣੈ ਜੋ ਚਲੈ ਭਾਈ ਵਿਛੜਿ ਚੋਟਾ ਖਾਵੈ ॥ (ਪੰਨਾ 601)
- 'ਪਲਚਿ ਪਲਚਿ ਸਗਲੀ ਮੁਈ ਝੁਠੈ ਧੰਧੈ ਮੋਹੁ ॥ (ਪੰਨਾ 133)

ਵਾਲਾ ਸਾਡਾ ਹਸਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਜਦ ਸਾਡੀ 'ਜੀਵਨ ਰੋ' ਹਉਮੈ ਰੂਪੀ 'ਛਪੜ' ਵਿਚ ਕੈਦ ਹੋ ਕੇ ਗੰਦਲੀ, ਮੈਲੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਫਿਰ ਅਸੀਂ ਆਪ ਹੀ ਦੁਖੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ, ਬਲਕਿ ਆਪਣੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਦੇ ਵਾਤਾਵਰਨ ਨੂੰ ਭੀ, 'ਹਉਮੈ' ਵਿਚੋਂ ਉਪਜੀ ਬਦਬੂ ਨਾਲ, ਗੰਦਲਾ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਜਿਸ ਦਾ ਭੇੜਾ ਅਸਰ ਵਿਸ਼ਵ ਵਿਚ Vibrations ਦੁਆਰਾ ਫੈਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ, ਸੁਖ ਪਚਾਉਣ ਦੀ ਥਾਂ, ਆਪਣੇ 'ਹਉਮੈ ਦੀਰਘ ਰੋਗ' ਦਾ ਜ਼ਹਿਰ ਰਥੀ ਕੁਦਰਤ ਵਿਚ ਫੈਲਾਉਣ ਦੇ ਅਪਰਾਧੀ ਬਣਦੇ ਹਾਂ।

'ਰਬੀ ਰੋ' ਦੀ 'ਰਵਾਨਗੀ' ਭਾਣੇ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲ ਕੇ, 'ਹਉਮੈ' ਵੇੜੇ ਜੀਵ, ਆਪ ਹੀ 'ਭਲੇ-ਭਲੇਰੇ', 'ਹਉ ਵਿਚ ਸਚਿਆਰੁ' ਬਣ ਕੇ, ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਨੀਵੀਂ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ ਦੇਖਦੇ ਹਨ ਤੇ 'ਫਤਵੇ' ਲਾਉਣ ਲਈ ਤਤਪਰ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਸਭ 'ਹਉਮੈ' ਵੇੜੇ ਮਨ ਦੀ ਚੀਨਤਾਈ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਨਤੀਜਾ, ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ, ਸਾਡੀ ਮਾਨਸਿਕ, ਧਾਰਮਿਕ ਤੇ ਆਤਮਿਕ ਗਿਰਾਵਟ ਤੇ ਗਲਿਆਨਤਾ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ, ਪ੍ਰਤਖ ਜ਼ਾਹਿਰ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ।

When drops of water from time in memorial have been falling from the sky onto the earth as rain, they have been getting together and flowing through drains, small streams, rivers, passing through various territories, mountains and plains to join their master, the ocean. But if some obstacle occurs in this life-long journey and a hitch occurs in the flow of the life-current, then this water will gather in holes, ponds, pools and become imprisoned in the limited space. Gradually this imprisoned water in the ponds will become dirty and the environment around this dirty water becomes harmful.

The condition of human beings is exactly like this. As long as our souls continue to move in the Divine 'life current', in the 'Will' of the 'Command' and in the Divine Flow, they reach their destination and become absorbed in the Lord Master although in this long and difficult 'life-journey' they may have to bear many ups and downs and face numerous difficulties.

But if there are obstacles in the flow of their life-journey created by ego-ridden cleverness and cunningness, then these souls get entangled in their own self created 'whirlpool' of egotism and get imprisoned – thereby meeting their 'doomsday' in the materialistic world of 'trigun'. (Gurbani describes this thus)

- 1 I reap the fruits of my own deeds (I) cannot blame any other person. 433
- 2 Whoever follows his self will, he will face the blows of separation. 601
- 3 Entangled and enmeshed in false occupations everyone perishes. 133

When our life-current 'having' been imprisoned in the pool-like egotism becomes impure and dirty, then not only do we suffer ourselves but we also pollute the environment around us with the odour arising from our 'egotism', the bad effect of which spreads in the world through vibrations. In this way, instead of making others happy we become sinners for spreading the poison of the 'chronic disease of egotism' in nature divine.

Ego entrapped human beings escaping from the flow of Divine Current and regarding themselves as 'better and nobler' and truthful in egotism, look down upon others and are ever ready to impose 'fatwas' or decrees on others. This is the obstinacy of the ego-ridden mind, the result of which is clearly before us in the form of our mental, religious and spiritual decline and degeneration.

ਹਉ ਵਿਚਿ ਆਇਆ ਹਉ ਵਿਚਿ ਗਇਆ ॥
 ਹਉ ਵਿਚਿ ਜੰਮਿਆ ਹਉ ਵਿਚਿ ਮੁਆ ॥

... ..

ਹਉ ਵਿਚਿ ਮੂਰਖੁ ਹਉ ਵਿਚਿ ਸਿਆਣਾ ॥
 ਮੱਖ ਮੁਕਤਿ ਕੀ ਸਾਰ ਨ ਜਾਣਾ ॥
 ਹਉ ਵਿਚਿ ਮਾਇਆ ਹਉ ਵਿਚਿ ਛਾਇਆ ॥
 ਹਉਮੈ ਕਰਿ ਕਰਿ ਜੰਤ ਉਪਾਇਆ ॥
 ਹਉਮੈ ਬੁਝੈ ਤਾ ਦਰੁ ਸੁਝੈ ॥

ਗਿਆਨ ਵਿਹੂਣਾ ਕਥਿ ਕਥਿ ਲੁਝੈ ॥ (ਸਲੋਕ ਮ: 1—466)

ਹਉਮੈ ਦੀਰਘ ਰੋਗੁ ਹੈ ਦਾਰੂ ਭੀ ਇਸੁ ਮਾਹਿ ॥
 ਕਿਰਪਾ ਕਰੇ ਜੋ ਆਪਣੀ ਤਾ ਗੁਰ ਕਾ ਸਬਦੁ ਕਮਾਹਿ ॥ (ਪੰਨਾ 466)

ਜਨਮ-ਜਨਮਾਂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਮੁਖੀ ਮਾਇਕੀ ਧਰਮ ਦੇ ਕਰਮ-ਕਿਰਿਆ ਦਾ ਅਭਿਆਸ (Practice) ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ, ਸਾਡੇ ਮਨ, ਬੁੱਧੀ, ਅੰਤਿਸ਼ਕਰਨ ਵਿਚ ਇਹ ਕਰਮ-ਕਾਛ ਇਤਨੇ ਧਸ, ਵਸ, ਰਸ ਗਏ ਹਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਾਹਰਮੁਖੀ ਕਰਮ-ਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਹੀ 'ਸੰਪੂਰਨ ਧਰਮ' ਮੰਨੀ ਬੈਠੇ ਹਾਂ, ਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਹੀ ਐਨੇ 'ਸੰਤੁਸ਼ਟ' ਤੇ ਮਸਤ ਹੋ ਗਏ ਹਾਂ, ਕਿ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਦਰਸਾਏ ਇਲਾਹੀ ਉੱਚੇ ਸੁੱਚੇ ਅਨੁਭਵੀ 'ਮੰਡਲ' ਦੇ

ਜਾਣਨ
 ਸਮਝਨ
 ਬੁਝਨ
 ਚੀਣਨ
 ਸੀਝਨ
 ਵਿਚਾਰਨ
 ਪਹਿਚਾਨਣ
 ਨਿਰਨਾ ਕਰਨ
 ਪਿਆਨ ਕਰਨ
 ਮਾਨਣ

ਤੋਂ ਅਸੀਂ ਅਸਮਰਥ, ਅਨਜਾਣ ਤੇ ਅਵੇਸਲੇ ਹੋ ਗਏ ਹਾਂ। ਜਿਸ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਬਾਹਰਮੁਖੀ 'ਕਰਮ-ਕਿਰਿਆ' ਵਾਲੇ ਧਰਮ ਤੋਂ 'ਬਗੈਰ' ਹੋਰ 'ਆਤਮਿਕ ਮੰਡਲ' ਦੇ ਅਨੁਭਵੀ ਉਚੇਰੇ ਆਤਮਿਕ ਉਪਦੇਸ਼ਾਂ ਦਾ ਸਾਨੂੰ :-

ਖਿਆਲ ਹੀ ਨਹੀਂ
 ਲਾਲਸਾ ਹੀ ਨਹੀਂ

1 In ego they come, and in ego they go. In ego they are born, and in ego they die. 466

.....
 In ego they are ignorant, and in ego they are wise.
 They do not know the value of salvation and liberation.
 In ego they love Maya, and in ego they are kept in darkness by it.
 Living in ego, mortal beings are created.
 When one understands ego, then the Lord's gate is known.
 Without spiritual wisdom, they babble and argue. 466

2 Ego is a chronic disease, but it contains its own cure as well.
 If the Lord grants His Grace, one acts according to the Teachings of the Guru's Shabad. 466

The practice of rites and rituals of outward materialistic religion from many births have led these rites-rituals to penetrate, control and subdue our mind, intellect and sub consciousness to such an extent that we have begin to regard these external rites-rituals as 'complete religion' and we are so satisfied and intoxicated with this that we have become incapable, unaware and indifferent towards the

knowledge
 understanding
 discovery
 discerning
 researching
 deliberating
 recognising
 analysing
 paying attention
 and enjoying

the high pure Divine intuitional sphere. The result is that apart from the religion of external 'rites-rituals' we have :-

no thought
 no craving

ਲੋੜ ਹੀ ਨਹੀਂ
 ਫੁਰਸਤ ਹੀ ਨਹੀਂ
 ਚਾਓ ਹੀ ਨਹੀਂ
 ਉਮਾਹ ਹੀ ਨਹੀਂ
 ਉਦਮ ਹੀ ਨਹੀਂ
 ਨਿਸਚਾ ਹੀ ਨਹੀਂ (ਜਾਂ ਓਪਰਾ ਹੈ) ।

ਹੈਰਾਨੀ ਤ ਅਫਸੋਸ ਵਾਲੀ ਗਲ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ **ਬਾਵਜੂਦ** :—

ਨਿਤਾ-ਪ੍ਰਤੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਪਾਠ, ਗਾਇਣ, ਕਥਾ ਕਰਦਿਆਂ,
 ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਦਰਜ ਉਚੇ-ਸੁੱਚੇ **ਆਤਮਿਕ ਮੰਡਲ** ਸਬੰਧੀ ਪੜ੍ਹਦਿਆਂ, ਪੜ੍ਹਾਉਂਦਿਆਂ,
 ਸੁਣਦਿਆਂ-ਸੁਣਾਉਂਦਿਆਂ, ਗਿਆਨ ਘੱਟਦਿਆਂ ਭੀ ਇਹ **ਅਣਗਹਿਲੀ** ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ।

ਇਸ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ, ਅਸੀਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ **ਅੰਤੀਵ ਅਨੁਭਵੀ** :

ਆਤਮਿਕ ਗੁਣਾਂ
 ਆਤਮਿਕ ਹੁਲਾਰੇ
 ਆਤਮਿਕ ਉਡਾਰੀਆਂ
 'ਹਰਿ-ਰੰਗ'
 'ਪ੍ਰੇਮ-ਰਸ'
 'ਪ੍ਰੇਮ-ਪਿਆਲਾ'
 'ਪ੍ਰੇਮ-ਛੋਹ'
 'ਪ੍ਰੇਮ-ਸਵੈਪਨਾ'
 'ਰੁਣ-ਬੁਣ'
 ਬਿਸਮਾਦੀ ਮਸਤੀ
 'ਆਤਮਿਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼'
 'ਜੀਵਨ-ਰੋ'
 'ਸਬਦ'
 'ਨਾਮ'

ਆਦਿ, ਤੇ ਹੋਰ ਅਨੇਕ ਆਤਮਿਕ ਮੰਡਲਾਂ ਦੀਆਂ ਦਾਤਾਂ, ਤੋਂ ਵਾਂਝੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਤੇ ਸਾਡਾ
 ਜੀਵਨ 'ਹਉਮੈ' ਵੇੜਿਆ ਹੋਇਆ ਰੁਖਾ-ਸੁੱਕਾ ਹੋ ਕੇ

'ਪਲਚਿ ਪਲਚਿ ਸਗਲੀ ਮੁਈ ਬੁਠੈ ਧੰਧੈ ਮੋਹੁ'

ਵਾਲਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਦਰਜ 'ਗੁਝੇ' ਭੇਦਾਂ ਵਾਲੇ 'ਲਫਜ਼ਾਂ' ਦੇ ਸਹੀ, ਅੰਤਰ-
 ਮੁੱਖੀ, ਅਨੁਭਵੀ, 'ਤਤ' ਗਿਆਨ ਵਾਲੇ 'ਨੁਕਤਿਆਂ' ਤੋਂ ਅਨਜਾਣ ਤੇ ਅਵੇਸਲੇ ਹੋ ਰਹੇ

no need
 no spare time
 no joy
 no eagerness
 no ambition
 no faith (or its superficial)
 for any other intuitional, lofty spiritual teaching of the spiritual realm.

The astonishing and regretful thing is that despite:-
 reading, singing Gurbani, having discourses daily,
 reading and teaching, listening and relating, digressing knowledge about the
 lofty pure spiritual sphere in Gurbani, yet this negligence is taking place.

As a result of all this we are being deprived of Gurbani's intrinsic intuitional:

spiritual virtues
 spiritual swaying
 spiritual flights
 'divine love'
 'taste of love'
 'cup of love'
 'touch of love'
 'love of the self'
 'divine melody'
 wondrous intoxication
 'spiritual illumination'
 'life-current'
 'Sabadh'
 'Naam'

and many other gifts of spiritual spheres from which we are divorcing ourselves
 and our ego-ridden life, becoming dry and dull, is moving towards (the situation
 depicted in Gurbani as follows)

*Being entangled and enmeshed in the love of false occupations, the whole
 world has perished.*

In this way we are becoming ignorant and indifferent towards the 'points'
 which have correct, internal, intuitional essence knowledge of the 'hidden' secret
 'word' recorded in Gurbani

ਹਾਂ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ :—

'ੴ'

'ਇਕ ਗਲ'

'ਇਕ ਸ਼ਬਦ'

'ਤਤ ਸ਼ਬਦ'

'ਅਨਹਦ ਸ਼ਬਦ'

'ਅਨਹਦ ਧੁਨੀ'

'ਇਕਾ ਬਾਣੀ'

'ਇਕ ਗੁਰੂ'

'ਮਾਣਕ ਮੋਤੀ'

'ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਭੋਜਨ'

'ਹਰਿ ਜਲ'

'ਪ੍ਰੇਮ ਪਿਆਲਾ'

'ਅਕੱਥ ਕੱਥਾ'

'ਰੁਣ-ਬੁਣ'

'ਸਹਿਜ'

'ਹੁਕਮ'

'ਨਾਮ'

'ਤਤ'

ਆਪਣੀ ਅਲਿਖ ਬੁੱਧੀ ਨਾਲ, ਅਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲਵਜ਼ਾਂ ਦੀ ਕਥਾ, ਅਨਜਾਣੇ ਹੀ

ਓਪਰੀ ਜਿਹੀ

ਗਲਤ

ਉਲਟ

ਹਾਸੇ ਹੀਣੀ

ਟਾਲਮ-ਟੋਲਾ

ਹੀ ਕਰ ਛੱਡਦੇ ਹਾਂ, ਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਦਰਸਾਏ ਹੀਰੇ, ਮੋਤੀ, ਮਾਣਕ, ਅਮੋਲਕ ਰਤਨਾਂ ਦੇ ਉਪਰ ਦੀ ਲੰਘ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ :—

ਮਾਰਗਿ ਮੋਤੀ ਬੀਬਰੇ ਅੰਧਾ ਨਿਕਸਿਓ ਆਇ ॥

ਜੋਤਿ ਬਿਨਾ ਜਗਦੀਸ ਕੀ ਜਗਤੁ ਉਲੰਘੇ ਜਾਇ ॥

(ਪੰਨਾ 1370)

ਅਸੀਂ ਤ੍ਰੇਗੁਣੀ 'ਮਾਇਕੀ ਮੰਡਲ' ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ, ਤੇ ਜਦ ਤਾਂਦੀ 'ਸਾਧ ਸੰਗਤ' ਤੇ ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਦੁਆਰਾ, ਇਸ ਮੰਡਲ ਤੋਂ ਉਪਰ ਉਠ ਕੇ 'ਆਤਮਿਕ ਮੰਡਲ' ਵਿਚ

as follows:-

'God is one'

'one statement'

'one word'

'essence word'

'unstruck word'

'unstruck sound'

'one Bani'

'one Guru'

'beads of pearls'

'nectar food'

'Divine water'

'love cup'

'unnarratable story'

'divine melody'

'spiritual calm'

'command'

'Naam'

'essence'

With our verbal intellect without knowing we explain these words in a manner that is

superficial

wrong

contradictory

ridiculous

beating about the bush

The pearls are scattered on the road; the blind man comes along. Without the Light of the Lord of the Universe, the world just passes them by. 1370

We are living in the materialistic sphere of 'trigun' (worldliness) and as long as we do not rise above this sphere to the spiritual realm through 'sadh sangat' (the company of evolved beings) and the Guru's Grace,

ਨਹੀਂ ਪੁਜਦੇ, ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਮਾਇਕੀ ਮੰਡਲ ਦੇ ਅਸੂਲਾਂ ਅਨੁਸਾਰ, ਬਾਹਰ ਮੁੱਖੀ ਧਰਮ ਦੇ ਕਰਮ-ਕਿਰਿਆ 'ਪਾਲਣੇ' ਲਾਜ਼ਮੀ ਹਨ।

ਪਰ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨੁਕਤੇ ਵਾਲੀ ਗਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਾਰੇ ਕਿਰਿਆ ਕਰਮ :

ਯਤਨ ਹਨ	—	'ਨਤੀਜਾ' ਨਹੀਂ
ਸਾਧਨ ਹਨ	—	'ਪੂਰਨਤਾ' ਨਹੀਂ
ਪੌੜੀਆਂ ਹਨ	—	'ਸਿਖਰ' ਨਹੀਂ
ਯਾਤਰਾ ਹੈ	—	'ਮੰਜ਼ਿਲ' ਨਹੀਂ
ਗਿਆਨ ਹੈ	—	'ਪ੍ਰਕਾਸ਼' ਨਹੀਂ

ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਮੰਡਲਾਂ ਵਿਚ ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦੇ ਸਾਧਨਾਂ, ਆਸ਼ੇ ਤੇ ਨਤੀਜਿਆਂ ਦੇ ਫਰਕ ਦਾ ਨਿਰਣਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ : —

ਬਾਹਰ ਮੁੱਖੀ ਧਰਮ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ

ਦਿਮਾਗੀ ਵਿਸ਼ਾ ਹੈ।
ਅੱਖਰਾਂ ਦਾ ਆਸਰਾ ਹੈ।
ਬੋਲੀ ਵਾਲਾ ਹੈ।
ਸਿਖਿਆ-ਸਿਖਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
ਬਾਹਰੋਂ ਠੱਸਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
ਹਨ੍ਹੇਰੇ ਵਿਚ ਟੋਹ ਹੈ।
ਭਰਮ-ਭੁਲਾਵਾ ਹੈ।
ਸਮਝਿਆ-ਸਮਝਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
ਅਨੇਕਾਂ ਵੇਸ ਹਨ।
ਅਨੇਕਾਂ ਨਾਮ ਹਨ।
ਅਨੇਕ ਚਿੰਤਨ ਹੈ।
ਦਿਮਾਗੀ ਵਲਵਲੇ ਹਨ।
ਵਿਤਕਰੇ ਹਨ।
ਅਨੇਕ ਰੰਗ ਹਨ।
ਵੈਰ-ਵਿਰੋਧ ਹੈ।
ਹਉਮੈ ਦਾ 'ਬੋਲ-ਬਾਲਾ' ਹੈ।
ਸਿਆਣਪ ਹੈ।
ਘਾਲਨਾ ਤੇ ਟੇਕ ਹੈ।
ਬਾਹਰ ਢੂੰਡਣਾ ਹੈ।
ਸਰੀਰਕ ਕਰਮ ਕਿਰਿਆ ਹੈ।

ਅੰਤਰੀਵ ਆਤਮਿਕ ਪ੍ਰਚਾਰ

ਅਨੁਭਵੀ ਖੇਲ ਹੈ।
ਅੱਖਰ-ਹੀਣ ਹੈ।
'ਅਬੋਲ' ਹੈ।
ਅੰਤਰ-ਆਤਮੇ 'ਛੋਹ' ਹੈ।
ਅੰਤਰ ਆਤਮੇ ਉਪਜਦਾ ਹੈ।
ਆਤਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਹੈ।
ਜਾਹਰਾ-ਜ਼ਹੂਰ ਹੈ।
'ਅਨੁਭਵੀ' ਸੋਝੀ ਹੈ।
'ਇਕੋ ਇੱਕ' ਵੇਸ ਹੈ।
'ਅ-ਨਾਮ' ਹੈ।
ਇਕ ਚਿੰਤਨ ਹੈ।
ਆਤਮਿਕ ਵਿਸਮਾਦ ਹੈ।
'ਏਕਤਾ' ਹੈ।
ਇਕੋ ਰੰਗ ਹੈ।
ਪਿਆਰ ਹੈ।
ਨਿਮਰਤਾ ਹੈ।
ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਹੈ ਅਤੇ ਭੁੱਲਾ-ਪਨ ਹੈ।
ਗੁਰ-ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਹੈ।
ਘਰ ਮਹਿ ਸਭ ਕਿਛੁ ਹੈ।
ਅੰਤਰ ਵਿਰੋਲਣਾ ਹੈ।

it is mandatory that we follow the religion's external rites and rituals as per the rules of the materialistic sphere.

But the important point to note is that all these actions-

are efforts	-	not results
are means	-	not fulfillment
are steps	-	not the peak
are the journey	-	not the destination
are the knowledge	-	not the illumination

The difference in the means, expectations and results of the religious preaching in these spheres can be identified as follows;_

The Preaching of External Religion

Intrinsic Spiritual Teaching

1 is intellectual topic	is intuitional play
2 is dependent on words	is wordless
3 is language based	is languagless
4 is learnt and taught	is the touch of the innate soul
5 forced upon from the outside	it sprouts from within the soul
6 is a search in darkness	is the glow of spiritual light
7 is doubt – fallacy	is plainly manifest
8 is understood and made to understand	is intuitional awareness
9 has many garbs	has only one farb
10 has many names	is nameless
11 has multiple points to focus upon	has only one focus
12 are intellectual emotions	is spiritual wonder
13 is discriminatory	is oneness
14 has many colours	has only one colour
15 has enmity – opposition	is love
16 egotism predominates	is humility
17 is cleverness	is blessing and simplicity
18 is rooted in hardwork	is Guru's Grace
19 is searching externally	everything is within the 'house'
20 is physical action	is internal churning

ਉਤਰਾਉ ਚੜ੍ਹਾਉ ਹੈ ।
ਰਸ-ਹੀਣ ਤੇ ਫੌਕੀ ਕਿਰਿਆ ਹੈ ।
ਮੁਰਦੇ ਸਾਧਨ ਹਨ ।
'ਮਾਇਕੀ ਜੀਵਨ ਹੈ ।
ਦੁਖ ਸੁਖ ਹੈ ।
ਆਵਾ-ਗਵਨ ਹੈ ।
ਪਾਪ-ਪੁੰਨ ਹੈ ।
ਹਉ ਵਿਚ ਸਚਿਆਰੂ ਹੈ ।
ਬਾਹਰਲਾ ਇਸ਼ਨਾਨ ਹੈ ।
ਤਅੱਸਬ ਹੈ ।
ਵਿਛੋੜਾ ਹੈ ।
ਘਿਰਨਾ ਵਾਲਾ ਦੂਰ-ਦੂਰ ਹੈ ।
ਅਨੇਕ ਮੰਤਰ ਹਨ ।
ਅਨੇਕ ਬਾਣੀਆਂ ਹਨ ।
ਅਨੇਕ ਗੁਰੂ ਹਨ ।
ਅਨੇਕ ਸ਼ਬਦ ਹਨ ।

'ਸਹਿਜ' ਹੈ ।
ਮਹਾਂ-ਰਸ ਹੈ ।
'ਜੀਵਨ ਰੋ' ਹੈ ।
ਇਲਾਹੀ ਜੀਵਨ ਹੈ ।
ਸਦਾ ਸੁਖ ਹੈ ।
'ਅਮਰ' ਹੈ ।
ਸਭ ਭਲਾ ਹੀ ਹੈ ।
ਨਿਰੋਲ 'ਸੱਚ' ਹੈ ।
ਅੰਤਰ ਆਤਮੇ **ਹਰਿ ਜਲ ਨਾਲ ਇਸ਼ਨਾਨ** ਹੈ ।
ਰਵਾਦਾਰੀ ਹੈ ।
ਅੰਤਰ-ਆਤਮੇ **ਸਦੀਵੀ ਮੇਲ** ਹੈ ।
ਆਤਮਿਕ ਖਿੱਚ ਹੈ ।
ਇਕੋ ਮਹਾਂ ਮੰਤਰ ਹੈ (Wordless word)
'ਏਕਾ ਬਾਣੀ' ਹੈ ।
'ਇਕ ਗੁਰੂ' ਹੈ ।
'ਇਕੋ ਸ਼ਬਦ' ਹੈ ।

21 has ups and downs	is calmness
22 is tasteless and hollow action	has great taste
23 has dead (worthless) means	is 'life-current'
24 is materialistic life	is 'divine life'
25 has suffering and comfort	has eternal comfort
26 has transmigration	is 'eternal life'
27 has sins and virtue	has goodness forever
28 is truthfulness enveloped in egotism	is pure truth
29 is external bathing	is the innate bathing with God's water
30 has fanaticism	has broad mindedness
31 is separation	its eternal union of the soul within
32 is the distancing caused by hatred	there is divine pull
33 has many 'mantras' or incantations	has only one supreme 'mantar' wordless word
34 has many scripture	there is only one scripture
35 has many gurus	has only one guru
36 has many words	has only one word.

ਹੁਣ ਤਾਈਂ ਸਾਡੇ ਬਾਹਰ-ਮੁਖੀ ਮਾਇਕੀ ਮੰਡਲ ਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਪ੍ਰਚਲਤ ਧਰਮਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦੀ ਬਾਬਤ, ਵੇਰਵੇ ਸਹਿਤ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ । ਇਸ ਤੋਂ ਅਗੇ, ਧਰਮ ਦੇ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਪੱਖ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਆਰੰਭ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੇਠਲੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨੁਕਤਿਆਂ ਨੂੰ :

ਦੁਹਰਾਉਣ

ਸਮਝਣ

ਦ੍ਰਿੜ ਕਰਨ

ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਕਿ ਵਿਸ਼ਵ ਵਿਚ ਦੋ ਅੱਡ-ਅੱਡ ਮੰਡਲ ਹਨ :

1. 'ਅੰਤੀਵ ਆਤਮਿਕ ਅਨੁਭਵੀ ਮੰਡਲ' ਤੇ 'ਤੈਗੁਣੀ ਬਾਹਰਮੁਖੀ' 'ਮਾਇਕੀ' ਮੰਡਲ ।
2. ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੰਡਲਾਂ ਵਿਚ ਭਿੰਨ-ਭਿੰਨ ਧਰਮ, ਪ੍ਰਚਲਤ ਹਨ ।
3. ਇਨ੍ਹਾਂ ਧਰਮਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਭੀ ਭਿੰਨ-ਭਿੰਨ ਹਨ ।
4. ਮਾਇਕੀ ਦੁਨੀਆਂ ਨਾਸ਼ਵੰਤ ਹੈ, ਤੇ ਇਸ ਦੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਕੋਈ **ਹਸਤੀ ਨਹੀਂ** ; ਸਿਰਫ ਸਾਡੇ **ਖਿਆਲਾਂ** ਦਾ '**ਭਰਮ-ਭੁਲਾਵਾ**' ਹੈ । ਇਸ ਵਿਚ '**ਹਉਮੈ**' ਦਾ ਰਾਜ ਹੈ । ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਵਿਚ ਅਸੀਂ '**ਕਰਮ-ਬੱਧ**' ਹਾਂ ; 'ਜੋ ਮੈਂ ਕੀਆ ਸੋ ਮੈਂ ਪਾਇਆ' ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ **Karmic Law** ਦੇ ਅਧੀਨ ਹਾਂ ।

5. ਆਤਮਿਕ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਨਿਰੋਲ :

ਇਲਾਹੀ 'ਹੁਕਮ' ਹੈ ।

'ਪ੍ਰਿਮ-ਖੇਲ' ਹੈ ।

'ਆਤਮਿਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼' ਹੈ ।

'ਸਦਾ ਅਨੰਦ' ਹੈ ।

'ਮਹਾਂ-ਰਸ' ਹੈ ।

'ਰੰਗ-ਚਲੂਲ' ਹੈ ।

'ਕੁਣ-ਬੁਣ' ਹੈ ।

'ਬਿਸਮਾਦੀ ਮਸਤੀ' ਹੈ ।

ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਹੈ ।

ਮਿਹਰ ਹੈ ।

ਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ ਹੈ ।

'ਸਹਿਜ' ਹੈ ।

'ਸ਼ਬਦ' ਹੈ ।

'ਨਾਮ' ਹੈ ।

'ਸੱਚ' ਹੈ ।

ਅਕਾਲ-ਪੁਰਖ ਨੇ ਆਪਣੀ ਮੰਜ ਵਿਚ, ਆਪਣੇ 'ਕਵਾਓ' ਦੁਆਰਾ, ਇਹ ਮਾਇਕੀ ਦੁਨੀਆ ਸਾਜੀ, ਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਹਉਂਮੇ ਦੀ ਅੰਸ਼ ਭਰ ਕੇ, ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ 'ਮੈਂ-ਮੇਰੀ' ਦੇ ਭਰਮ-ਭੁਲਾਵੇ ਅੰਦਰ—ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ, ਲੋਭ, ਮੋਹ, ਹੰਕਾਰ, ਪੰਜ ਤੱਤ ਇਸ ਦੇ ਪਰਚਾਵੇ ਲਈ ਉਪਜਾਏ ਇਸ ਮਾਇਕੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਮਨੁਖ ਜੂਨੀ ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਉਚਾ ਅਸਥਾਨ ਦਿਤਾ ਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਸਾਜ ਕੇ, ਹੋਰਨਾਂ ਜੂਨੀਆਂ ਨਾਲੋਂ ਵਿਲਖਣ :—

1. ਤੀਖਣ ਬੁੱਧੀ (Unlimited Intelligence)
2. ਨਿਰਨਾ ਸ਼ਕਤੀ (Discriminating Power)
3. ਸੂਖਮ ਭਾਵਨਾ (Sensitive feelings)
4. ਖਿਆਲਾਂ ਤੇ ਕਰਮਾਂ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ (Freedom of thought and actions)
5. ਅਨੁਭਵੀ ਗਿਆਨ ਦੀ ਲਾਲਸਾ ।
6. ਇਲਾਹੀ ਮੰਡਲ ਦੀ ਖਿੱਚ ।

'ਦਾਤਾ' ਬਖਸ਼ੀਆ ।

ਆਪਣੀ ਖਿਆਲੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਤੇ ਤੀਖਣ ਬੁੱਧੀ ਦੀ ਗੱਲਤ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਇਨਸਾਨ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ 'ਕਰਮ-ਬਧ' ਕਰ ਲਿਆ ਤੇ ਇਲਾਹੀ 'ਹੁਕਮ' ਤੋਂ ਦੂਰੇ ਚਲਾ ਗਿਆ

ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣੇ 'ਕਰਤੇ' ਨੂੰ ਹੀ ਭੁੱਲ ਗਿਆ :

'ਦਾਤਿ ਪਿਆਰੀ ਵਿਸਰਿਆ ਦਾਤਾਰਾ ॥

ਜਾਣੈ ਨਾਹੀ ਮਰਣੁ ਵਿਚਾਰਾ ॥ (ਪੰਨਾ 676)

ਦਾਂਦੇ ਬਾਫ਼ਹੁ ਦਿਤਾ ਚੰਗਾ ਮਨਮੁਖਿ ਐਸਾ ਜਾਣੀਐ ॥ (ਪੰਨਾ 138)

ਕੀਤੇ ਕਉ ਮੇਰੈ ਸੰਮਾਨੇ ਕਰਣਹਾਰੁ ਤ੍ਰਿਣੁ ਜਾਨੈ ॥ (ਪੰਨਾ 613)

ਭਾਗਹੀਣ ਮਨਮੁਖਿ ਨਹੀ ਲੀਆ ਤ੍ਰਿਣੁ ਓਲੈ ਲਾਖੁ ਛਪਾਇਆ ॥ (ਪੰਨਾ 880)

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਨਸਾਨ, ਆਪਣੇ ਹੀ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਜਾਲ ਵਿਚ ਫਸ ਕੇ, ਦੁਖ-ਸੁਖ ਭੋਗ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮਿਹਰਵਾਨ ਤੇ ਸਦ ਬਖਸ਼ਿਦ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ ਜੀਵ ਨੂੰ ਨਿਰੋਲ ਇਸ ਦੀ ਆਪਣੀ ਸਿਆਣਪ ਦੇ ਆਸਰੇ ਤੇ ਨਹੀਂ ਛੱਡਿਆ, ਬਲਕਿ ਆਪਣੇ ਜੀਵਾਂ ਤੇ ਤਰਸ ਕਰਕੇ, ਆਦਿ ਤੋਂ ਹੀ ਗੁਰੂ, ਪੈਗੰਬਰ, ਅਵਤਾਰ, ਮਹਾਂ-ਪੁਰਖ, ਸੰਤ, ਸਾਧੂ, ਗੁਰਮੁਖ ਪਿਆਰੇ ਇਸ ਦੁਨੀਆ ਤੇ ਪਠਾਏ, ਤਾਂ ਕਿ ਉਹ ਸਾਡੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਤੇ ਭੁੱਲੜ ਮਨਾਂ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਤੇ ਜੀਵਨ-ਸੇਧ ਦੇ ਕੇ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨ, ਤਾਂ ਜੋ ਬਖਸ਼ੀ ਹੋਈ ਤੀਖਣ ਬੁੱਧੀ ਤੇ 'ਆਤਮ ਨਿਰਨਾ' ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਸਹੀ ਵਰਤਾਓ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਕਰਤੇ ਵਲ ਮੁੜ ਉਦਮ ਤੇ ਘਾਲਨਾ ਕਰ ਸਕੀਏ।

ਇਲਾਹੀ 'ਮਾਤਾ' 'ਪਿਤਾ' ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ ਵਜੋਂ, ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਆਪਣੀ 'ਅੰਸ਼'-ਜੀਵਾਂ ਲਈ, ਅਪਾਰ ਡੂੰਘਾ ਪਿਆਰ, ਮਿਹਰ, ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੋਹਣੇ ਲਫਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਸੰਬੋਧਨ ਕੀਤਾ ਹੈ :—

ਸਦ ਬਖਸ਼ਿਦ

ਸਦ ਮਿਹਰਬਾਨ

ਅਤਿ-ਪ੍ਰੀਤਮ

ਪ੍ਰੇਮ-ਪੁਰਖ

ਅਉਗਣ ਕੋ ਨਾ ਚਿਤਾਰੇ

ਮਿਠ ਬੋਲਤਾ

ਇਸੇ ਇਲਾਹੀ ਪਿਆਰ, ਬਖਸ਼ਿਸ਼, ਗੁਰ-ਪ੍ਰਸਾਦਿ, ਗੁਪਤ 'ਹੁਕਮ' ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ, ਸਾਰੀ ਕਾਇਨਾਤ :

1. ਇਲਾਹੀ 'ਕਵਾਓ' ਦੇ ਉਛਾਲ ਵਿਚੋਂ ਉਪਜੀ ਹੈ।
2. ਇਲਾਹੀ ਹੁਕਮ ਦੀ 'ਰਵਾਨਗੀ', ਕਾਇਨਾਤ ਦੇ ਜ਼ਰੇ ਜ਼ਰੇ ਵਿਚ ਓਤ-ਪੋਤ ਵਰਤ ਰਹੀ ਹੈ।
3. ਇਸੇ ਰੱਬੀ ਪਿਆਰ ਦੇ 'ਜੀਵਨ ਰੋ', 'ਨਾਮ' ਨਾਲ ਇਸ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ।
4. ਇਨ੍ਹਾਂ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਅਗਵਾਈ ਦੇਣ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਤਰ ਅ ਤਮੇ 'ਨਾਲ' ਹੀ 'ਹੁਕਮ' ਲਿਖ ਦਿਤਾ ਹੈ।
5. ਆਪਣੀ ਅੰਸ਼ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਪਾਲਣ-ਪੋਸਣ ਲਈ ਬੇਅੰਤ ਕ੍ਰਦਰਤੀ ਦਾਤਾਂ ਰੱਚ ਦਿਤੀਆਂ ਹਨ।

He loves gifts, but he forgets the Giver. The wretched creature does not even think of death.676

They prefer the gift, instead of the Giver; such is the way of the self-willed manmukhs. 138

He looks upon the creation like a mountain of gold, and sees the Creator as a blade of grass.613

The unfortunate, self-willed manmukh does not obtain it; this priceless jewel remains hidden behind a curtain of straw. 880

ਉਪਰਲੀ ਵਿਚਾਰ ਤੋਂ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਆਪਣੀ 'ਅੰਸ਼', ਜੀਵਾਂ ਪ੍ਰਤੀ, 'ਮਾਂ' 'ਬਾਪ' ਵਾਲਾ ਨਾਤਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ, ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ ਅਤਿਅੰਤ ਡੂੰਘਾ, 'ਮਾਂ' ਪਿਆਰ ਹੈ। ਇਸੇ ਇਲਾਹੀ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਹੀ ਜੀਵਾਂ ਦੀ :

'ਪ੍ਰਿਤਪਾਲਣਾ'

'ਸਾਰ-ਸੰਭਾਲਣਾ'

'ਲਾਡ ਲਡਾਉਣਾ'

'ਖਿਲ ਖਿਲਾਉਣਾ'

ਪ੍ਰਫੁੱਲਤਾ

ਭਲਾਈ

ਖੁਸ਼ਹਾਲੀ

ਆਤਮਿਕ ਤਰੱਕੀ

ਆਤਮਿਕ ਬਖਸ਼ਿਸ਼

ਗੁਰ-ਪ੍ਰਸਾਦਿ

'ਨਾਮ-ਦਾਨ'

ਕਲਿਆਣ

ਮੁਕਤੀ

ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਪਰ ਜਦ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਇਲਾਹੀ ਮਾਤ-ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਭੁੱਟਾ ਕੇ, 'ਹਉਮੋ' ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੋ ਕੇ, 'ਆਪ ਹੁਦਰੇ' ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ, ਤੇ ਇਲਾਹੀ 'ਮਾਂ' ਦੀ ਪਿਆਰੀ ਗੋਦ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ, ਤਾਂ ਇਸ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ 'ਕਰਮ-ਬਧ' ਹੋ ਕੇ ਦੁਖ ਸੁਖ ਭੋਗਦੇ ਹਾਂ। ਫਿਰ ਭੀ ਬਾਵਜੂਦ ਸਾਡੀ 'ਭੁਲ' ਅਤੇ 'ਬੇ-ਮੁਖਤਾ' ਅਤੇ ਅੰਗਣਾਂ ਨੂੰ ਅਣਡਿੱਠ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ, 'ਅਉਗਣ ਕੇ ਨਾ ਚਿਤਰਦਾ' ਹੋਇਆ, ਸਦ-ਬਖਸ਼ਿੰਦ, ਸਦ-ਮਿਹਰਬਾਨ ਦਾ 'ਬਿਰਧ' ਪਾਲਦਾ ਹੋਇਆ, ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ, ਆਪਣੀ 'ਅੰਸ਼' ਜੀਵਾਂ ਦਾ ਭਲਾ ਲੋਚਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਮੁੜ ਮੁੜ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਪਿਆਰੀ 'ਗੋਦ', ਚਰਨ-ਸਰਨ ਵਲ ਪ੍ਰੇਰਨ ਲਈ, ਬੇਅੰਤ ਉਪਰਾਲੇ ਧੁਰਾਂ ਤੋਂ ਕਰਦਾ ਆਇਆ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ : —

1. ਗੁਰੂਆਂ, ਅਵਤਾਰਾਂ, ਮਹਾਂ-ਪੁਰਖਾਂ ਦਾ ਆਉਣਾ।
2. ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਆਤਮਿਕ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼।
3. ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕਲਿਆਣ ਰੂਪ ਬਾਣੀਆਂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼।
4. ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਾਣੀਆਂ ਦਾ ਪਾਠ, ਕੀਰਤਨ ਕਥਾ ਆਦਿ।
5. ਅਨੇਕ ਧਰਮ ਅਸਥਾਨ।
6. ਹੋਰ ਅਨੇਕ ਕਰਮ ਕਿਰਿਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦੇ ਸਾਧਨ।

ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਸਾਡੇ ਭੁਲੇ-ਭਟਕੇ, ਬੇ-ਮੁੱਖ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਕਲਿਆਣ ਹਿੱਤ, ਮਿਹਰ, ਬਖਸ਼ਿਸ਼, ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ, ਪ੍ਰੀਤ-ਪਿਆਰ, ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹਨ।

ਸਾਡੀ ਵਿਦਿਅਕ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵਿਚ ਕਈ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਹਨ— Primary, Middle, High, Graduate ਅਤੇ Post Graduate ਕਲਾਸਾਂ। ਉਸ ਤੋਂ ਉਪਰੰਤ ਕੋਈ ਟਾਵੇਂ-ਟਾਵੇਂ ਜਾਂ ਵਿਰਲੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਤਿਅੰਤ ਤੀਖਣ ਬੁੱਧੀ ਤੇ ਪਿਛਲੇ ਜਨਮਾਂ ਦੇ ਸੰਸਕਾਰਾਂ ਦੀ ਰੁਚੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਹ Specialisation Course ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਉਸ Course ਵਿਚ ਪਹਾੜੇ ਯਾਦ ਕਰਨੇ, ਫਾਰਮੂਲਿਆਂ ਦੇ ਰੱਟੇ ਲਾਉਣੇ, ਖਰਮ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਤੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਇਕ ਵਿਸ਼ੇ ਦੀ ਅੰਤੀਵ ਖੋਜ (Research) ਖੁਦ ਕਰਨੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ, ਤੇ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇ ਦੇ Original ਅੰਤੀਵ ਗਿਆਨ ਬਾਰੇ Thesis ਲਿਖਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਐਨ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਮਾਇਕੀ ਧਾਰਮਿਕ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੇ ਕਈ ਪੜਾਵਾਂ ਵਿਚ ਦੀ ਲੰਘਦੇ ਹਾਂ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਜਗਿਆਸੂ ਤਾਂ ਪਾਠ, ਪੂਜਾ ਜਾਂ ਬਾਹਰਲੇ ਮਾਇਕੀ ਧਰਮਾਂ ਦੇ ਕਰਮ-ਕਿਰਿਆ ਤੇ ਰਿਧੀਆਂ-ਸਿਧੀਆਂ ਵਿਚ ਹੀ ਅਟੱਕ ਕੇ 'ਸੰਤੁਸ਼ਟ' ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ, ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਸੱਚਾ ਜਗਿਆਸੂ, ਜਿਸ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਜਨਮਾਂ ਦੇ ਧਾਰਮਿਕ ਸੰਸਕਾਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਬਾਹਰਲੇ ਕਿਰਿਆ-ਕਰਮਾਂ ਤੇ ਰਿਧੀਆਂ-ਸਿਧੀਆਂ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨਿਰਮਲ ਆਤਮਾ ਦੀ 'ਤਸਲੀ' ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਤਰ-ਆਤਮੇ ਕਿਸੇ ਉਚੇਰੀ ਆਤਮਿਕ ਮੰਜ਼ਿਲ ਦੀ ਖਿੱਚ, ਧੁੱਖੀ-ਧੁੱਖੀ, ਬਣੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਉਹ ਉਚੀ-ਸੁੱਚੀ ਸੰਗਤ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਤਮਕ 'ਭੁੱਖ' ਵਧਦੀ ਹੋਈ ਅਤਿ ਤੀਖਣ ਬਿਹਬਲਤਾ ਤਾਂਈ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਬਿਹਬਲਤਾ ਵਾਲੀ 'ਖੋਜ' ਦੇ ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਦਰਿਸ਼ਟੀ ਦੁਆਰਾ, ਮਹਾਂ-ਪੁਰਖਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ :—

ਫਿਰਤ ਫਿਰਤ ਭੇਟੇ ਜਨ ਨਾਪੂ ਪੂਰੇ ਗੁਰ ਸਮਝਾਇਆ ॥ (ਪੰਨਾ 676)
ਕੋਈ ਆਵੈ ਸੰਤੋਂ ਹਰਿ ਕਾ ਜਨੁ ਸੰਤੋਂ
ਮੇਰਾ ਪ੍ਰੀਤਮ ਜਨੁ ਸੰਤੋਂ ਮੋਹਿ ਮਾਰਗੁ ਦਿਖਲਾਵੈ ॥ (ਪੰਨਾ 1201)
ਸੇਈ ਪਿਆਰੇ ਮੇਲ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮਿਲਿਆ ਤੇਰਾ ਨਾਮ ਚਿਤ ਆਵੈ ॥ (ਅਰਦਾਸ)
ਸੰਤ ਕੀ ਧੂਰਿ ਮਿਟੇ ਅਘ ਕੋਟ ॥
ਸੰਤ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਜਨਮ ਮਰਣ ਤੇ ਛੋਟ ॥੧॥
ਸੰਤ ਕਾ ਦਰਸੁ ਪੂਰਨ ਇਸਨਾਨੁ ॥
ਸੰਤ ਕ੍ਰਿਪਾ ਤੇ ਜਪੀਐ ਨਾਮੁ ॥ (ਪੰਨਾ 188)
ਜਪਿ ਮਨ ਰਾਮ ਨਾਮ ਪਰਗਾਸ ॥
ਹਰਿ ਕੇ ਸੰਤ ਮਿਲਿ ਪ੍ਰੀਤਿ ਲਗਾਨੀ ਵਿਚੇ ਗਿਰਹ ਉਦਾਸ ॥ (ਪੰਨਾ 1295)

ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਿਛੇ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਤ੍ਰੈਗੁਣੀ ਮਾਇਕੀ ਮੰਡਲ ਅੰਦਰ ਸਾਡੇ ਧਰਮ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਰਚਾਰ ਦੇ ਸਾਧਨ, ਹਉਮੈ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਵਿਚ ਦਿਮਾਗੀ ਗਿਆਨ ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਹਨ। ਇਸ ਅਵਸਥਾ ਨੂੰ, ਸਕੂਲ, ਕਾਲਜ ਦੀ ਵਿਦਿਆ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਨਾਲ

- 1 Wandering and roaming around, I met the Holy Perfect Guru, who has taught me. 676
- 2 If only some Saint, some humble Saint of the Lord, my Holy Beloved, would come, to show me the way. 1201
- 3 Make me meet only those people upon meeting whom your Name come into (my) remembrance. (ardaas)
- 4 Millions of sins are wiped away by the dust of the feet of the Saints. By the Grace of the Saints, one is released from birth and death. || 1 || The Blessed Vision of the Saints is the perfect cleansing bath. By the Grace of the Saints, one comes to chant the Naam, the Name of the Lord. 188
- 5 O mind, chant the Name of the Lord, and be enlightened. Meet with the Saints of the Lord, and focus your love; remain balanced and detached within your own household. 1295

As mentioned earlier, in the trigun materialistic sphere, our religions and the methods of preaching them are dependent on our intellectual knowledge within the boundary of egotism.. This stage (being similar to) the education system of schools and colleges

ਸੰਕੇਤਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪਿਛਲਿਆਂ ਜਨਮਾਂ ਦੀ ਕਮਾਈ ਵਾਲੀਆਂ ਵਿਰਲੀਆਂ, ਉਤਮ, ਨਿਰਮਲ ਰੂਹਾਂ ਦੀ ਅਵਸਥਾ, ਵਿਲੱਖਣ ਹੈ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲਈ 'ਧਰਮ' ਦਾ ਗਿਆਨ ਤੇ ਧਰਮ ਪਰਚਾਰ ਭੀ ਹੋਰਵੇਂ ਹੈ।

ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ Specialisation Course ਵਿਚ ਬਾਹਰਲੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ Thesis ਲਈ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰਲੀ Research ਦੁਆਰਾ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇ ਦੇ ਖਾਸ ਪਹਿਲੂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟਾਉਣਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਦ ਇਹ ਨਿਰਮਲ ਰੂਹਾਂ ਬਾਹਰਲੇ ਦਿਮਗੀ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਤਰ-ਆਤਮੇ ਕਿਸੇ ਉਚੇਰੀ-ਸੁਚੇਰੀ, ਇਲਾਹੀ 'ਬੁੱਧ', 'ਪਿਆਸ' ਅਤੇ 'ਕਾਮੀ' ਲਗ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਤੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਅੰਤਰ-ਆਤਮੇ ਸਿਮਰਨ ਦੁਆਰਾ 'ਖੋਜ' ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਵਿਲੱਖਣ ਅੰਤਰ-ਆਤਮੇ 'ਖੋਜ' ਵਿਚ, ਬਖਸ਼ੇ ਹੋਏ ਗੁਰਮੁਖ ਪਿਆਰੇ, ਮਹਾਂ-ਪੁਰਖ ਹੀ ਅਗਵਾਈ ਤੇ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਅੰਤਰ-ਮੁੱਖੀ ਡੂੰਘੀ ਖੋਜ (Special qualification), ਆਤਮਿਕ-ਤਤ-ਬੋਝੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ। ਇਥੇ ਤ੍ਰੈਗੁਣੀ ਦਿਮਾਗੀ ਗਿਆਨੀਆਂ ਦੀਆਂ ਵਿਦਿਅਕ ਡਿਗਰੀਆਂ ਦੀ ਕੋਈ ਪਹੁੰਚ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ :-

ਜਿਨਿ ਆਤਮ ਤਤੁ ਨਾ ਚੀਨਿਆ ।
 ਸਭ ਫੋਕਟ ਧਰਮ ਅਥੀਨੀਆ । (ਪ੍ਰਭਾਤੀ ਭਗਤ ਬੈਠੀ ਜੀ ਕੀ—1351)
 ਸਭ ਧਰਮ ਫੋਕਟ ਜਾਣ, ਸਭ ਕਰਮ ਨਿਹਵਲ ਮਾਣ,
 ਬਿਨਾ ਏਕ ਨਾਮ ਆਧਾਰ, ਸਭ ਕਰਮ ਭਰਮ ਵੀਚਾਰ । (ਅਕਾਲ ਉਸਤਿਤ)
 ਹਉ ਹਉ ਕਰਤੇ ਕਰਮ ਰਤ ਤਾ ਕੋਉ ਭਾਰੁ ਅਫਾਰ ।
 ਪ੍ਰੀਤਿ ਨਹੀ ਜਉ ਨਾਮ ਸਿਉ ਤਉ ਏਉ ਕਰਮ ਬਿਕਾਰ ।
 (ਗਉੜੀ ਬਾਵਨ ਅੱਖਰੀ ਮ: 5—252)
 ਸਮੁੰਦ ਵਿਰੋਲਿ ਸਰੀਰੁ ਹਮ ਦੇਖਿਆ ਇਕ ਵਸਤੁ ਅਨੂਪ ਦਿਖਾਈ ॥ (ਪੰਨਾ 442)
 ਸਭ ਕਿਛੁ ਘਰ ਮਹਿ ਬਾਹਰਿ ਨਾਹੀ । ਬਾਹਰ ਟੋਲੈ ਸੋ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਹੀ ॥ (ਪੰਨਾ 102)
 ਅਨਹਦ ਬਾਣੀ ਪੂਜੀ । ਸੰਤਨ ਹਥਿ ਰਾਖੀ ਕ੍ਰਿਜੀ ॥ (ਪੰਨਾ 893)
 ਸੰਤਾਂ ਸੰਗਤਿ ਮਿਲਿ ਰਹੈ ਤਾ ਸਚਿ ਲਗੈ ਪਿਆਰੁ ॥ (ਪੰਨਾ 756)
 ਕਰਮ ਧਰਮ ਇਹੁ ਤਤੁ ਗਿਆਨੁ ॥
 ਸਾਧ ਸੰਗਿ ਜਪੀਐ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ॥ (ਪੰਨਾ 836)

ਸਾਡਾ ਗਿਆਨ, ਸਾਡੀ ਬੁੱਧੀ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਤਕ ਸੀਮਤ ਹੈ। ਇਨਸਾਨ ਦੀ ਗ੍ਰਹਿਣ ਸ਼ਕਤੀ ਬੇਅੰਤ ਹੈ, ਪਰ ਮਜ਼ੇ ਦੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੀ ਇਹ ਬੁੱਧੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸ਼ਕਤੀ ਨਹੀਂ ਰਖਦੀ। ਇਸ ਨੂੰ ਸ਼ਕਤੀ ਇਲਾਹੀ ਬੁੱਧੀ (Divine Intelligence) ਦੇ ਅਕਸ (Reflection) ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਸਾਡਾ ਸਾਰਾ ਜੋਰ ਪਦਾਰਥਕ ਖੋਜ (Material research) ਵਲ ਲਗ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ

can be compared to it. The condition (stage of life) of the rare, supreme, pure souls with the achievements of previous lives is distinctive and for such souls the knowledge of religion and the preaching of religion is also different.

Just as in a specialisation course the external study ends and the student through his internal research reveals some special aspect of a certain topic for his thesis, so also when these pure souls are not satisfied with the external intellectual knowledge, then in their innermost consciousness occurs some high-pure Divine 'hunger', 'thirst' and 'desire' and they 'research' in their innermost consciousness through simran (meditation). In this distinctive research of the innermost consciousness, only spiritually elevated beloved ones and saints can give direction and help. This inward-looking deep research is impossible without special qualification, discernment of spiritual essence. Here the educational degrees of the 'trigun' (worldly) intellectual scholars have no access. This is stated in Gurbani as:-

- 1 *Whoever does not realize the essence of the soul — all his religious actions are hollow and false.* 1351
- 2 *Know that all religions are hollow, all religious actions are fruitless, Without the support of the One Name, all actions are the result of doubt ridden thinking.* Guru Gobind Singh - Akaal Ustat
- 3 *Acting in egotism, selfishness and conceit, the lovers of rituals carry the unbearable load. When there is no love for the Naam, then these rituals are corrupt.* 252
- 4 *I have churned the ocean of the body, and I have seen the incomparable thing come into view.* 442
- 5 *Everything is within the home of the self; there is nothing beyond. One who searches outside is deluded by doubt.* 102
- 6 *In the Word of the Guru's Bani is the wealth of the unstruck sound current. The Saints hold the key to it in their hands.* 893
- 7 *But if he joins the Society of the Saints, then he comes to embrace love for the Truth.* 756
- 8 *This is the essence of karma, righteous conduct and spiritual wisdom, to chant the Lord's Name in the Saadh Sangat, the Company of the Holy.* 866

Our knowledge is limited up to the development of our intellect. The human power of enquiry is limitless but the amusing thing is that our intellect has no power of its own. It receives power from the reflection of Divine Intelligence. But all our energy is being used for material research and we are becoming

'ਕੇਂਦਰ' ਤੋਂ ਬਿਲਕੁਲ ਅਨਜਾਣ ਜਾਂ ਅਵੇਸਲੇ ਹੋਈ ਜਾ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਜਿਸ ਕਾਰਣ ਅਸੀਂ ਉਚੇ-ਸੁੱਚੇ ਸੁਖਦਾਈ, ਅਸਲ ਇਲਾਹੀ 'ਆਤਮਿਕ ਗਿਆਨ' ਤੋਂ ਵਾਂਝੇ ਹੁੰਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਾਂ।

ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਨੇ ਠੀਕ ਹੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ :—

Our intellectual knowledge can take us at best to the Outer Court Yard of Divinity and no further. Only intutional Divine Knowledge can introduce and usher us into Divine Realm
 Divine intelligence is the *all-in-all*, complete, perfect sublime light and knowledge, from which our little brains derive light and knowledge. Divine intelligence being the Mother of all-intelligence is the *only knowledge worth learning and acquiring*, and all other knowledge will follow by reflection.

ਇਸ ਦਾ ਪੰਜਾਬੀ ਅਨੁਵਾਦ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ :—

"ਸਾਡਾ ਦਿਮਾਗੀ ਗਿਆਨ, ਜ਼ਿਆਦਾ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਆਤਮਿਕ ਦਾਇਰੇ ਦੇ ਬਾਹਰਲੇ ਵਿਹੜੇ ਤਾਈਂ ਸਾਨੂੰ ਪੁੱਚਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਤੋਂ ਅਗੇ ਨਹੀਂ। ਸਿਰਫ ਅਨੁਭਵ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਆਤਮਿਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੇ ਝਲਕਾਰੇ ਵਜ ਸਕਦੇ ਹਨ। 'ਆਤਮਿਕ ਗਿਆਨ' ਹੀ ਪੂਰਨ 'ਤਤ-ਗਿਆਨ' ਹੈ। ਜਿਸ ਦੇ ਅਕਸ ਅਤੇ ਰੌਸ਼ਨੀ ਨਾਲ ਹੀ ਸਾਡੀ ਬੁੱਧੀ ਨੂੰ ਸਕਤੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਇਹ 'ਤਤ-ਗਿਆਨ' ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਗਿਆਨਾਂ ਦੀ 'ਮਾਂ' ਹੈ। ਏਸੇ 'ਤਤ-ਗਿਆਨ' ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਖੋਜ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਸੇ ਤੋਂ ਹੀ ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਪਦਾਰਥਿਕ ਗਿਆਨਾਂ ਨੂੰ ਰੌਸ਼ਨੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ।"

ਇਹ ਬਾਹਰ ਮੁੱਖੀ ਗਿਆਨ ਸਾਡੀ 'ਹਉਮੈ' (ego) ਦੇ ਉਦਾਲੇ ਘੁੰਮਦਾ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਖਿਆਲਾਂ ਵਿਚ ਹਉਮੈ ਦੀ ਰਗਤ ਹੋਣ ਕਰਕੇ 'ਦਵੈਤ' ਦਾ ਟਾਕਰਾ ਹੁੰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਸਾਡਾ ਜੀਵਨ ਕੁੱਖਾ, ਸੁੱਖਾ, ਈਰਖਾ, ਦਵੈਤ, ਵੈਰ-ਵਿਰੋਧ, ਕਾਮ, ਕਰੋਧ, ਹੰਕਾਰ ਆਦਿ ਨੀਵੇਂ ਔਗਣਾਂ ਦੇ ਚਿੱਕੜ ਵਿਚ (Low passions) ਗਲਤਾਨ ਹੈ।

ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ ਅਸੀਂ 'ਅੰਤਰ ਮੁਖੀ' ਆਤਮਿਕ ਗਿਆਨ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਸਾਡੀ ਬੁੱਧੀ ਨੂੰ ਆਤਮਿਕ ਰੰਗਤ ਚੜ੍ਹਗੀ ਅਤੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਦੈਵੀ ਗੁਣ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਹੋਣਗੇ। ਅਸੀਂ ਸ਼ਾਂਤ ਅਤੇ ਸੁਖੀ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰ ਸਕਾਂਗੇ।

ਬਾਹਰੀ ਗਿਆਨ

ਅਸੀਂ ਆਪਣੀਆਂ ਇੰਦਰੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਬਾਹਰੋਂ ਅਸਰ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ। ਜਾਂ ਦੇਖ-ਸੁਣ, ਪੜ੍ਹ-ਸੋਚ ਕੇ ਬਾਹਰਲੇ ਅਸਰ ਕਬੂਲਦੇ ਹਾਂ। ਇਹ ਬਾਹਰਲਾ ਗਿਆਨ ਸਾਨੂੰ ਸਿਰਫ ਮਾਇਕੀ ਦੁਨੀਆਂ, 'ਤ੍ਰੈਗੁਣਾਂ' ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਤਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਰਖਦਾ ਹੈ। ਏਸੇ ਤ੍ਰੈਗੁਣਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਅਸੀਂ, ਬੇਅੰਤ ਅਖਰੀ ਤੇ ਵਿਗਿਆਨਕ ਵਿਦਿਆ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਤੇ ਖੋਜ ਵਿਚ, ਰੁਝੇ

ignorant and indifferent towards our 'Nucleus'. For this reason we are being deprived of the lofty-pure, comfort giving original Divine Spiritual Knowledge.

This external knowledge is encircling our ego. Because of the colour of egotism in our thoughts, there is the continual confrontation of duality, and our lives, becoming dull and dry, are deeply engrossed in the mire of low passions such as jealousy, duality, enmity-opposition, passion, anger, ego, etc.

Opposed to this, if we develop the inward looking spiritual knowledge our intellect will acquire spiritual colouring and Divine virtues will enter our mind. We shall live calm and comfortable lives.

EXTERNAL KNOWLEDGE

Through our senses we acquire external influences, or we receive them by seeing-hearing, reading-thinking. This external knowledge only keeps us limited up to the materialistic world, the circle of 'trigun' (worldliness). It is in these 'tirgunas' that we are absorbed in the research of the development of unending literary and scientific education and

ਹਾਂ ਤੇ 'ਅੰਤਰ-ਮੁਖੀ' ਆਤਮਿਕ ਵਿਦਿਆ ਤੋਂ ਬਿਲਕੁਲ ਕੋਰੇ ਜਾਂ ਅਵੇਸਲੇ ਹੋ ਰਹੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਹੀ ਸਾਡਾ ਜੀਵਨ ਦੁਖਦਾਈ ਅਤੇ ਅਸਾਂਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਸਾਨੂੰ ਐਸੀ ਆਤਮਿਕ ਸੰਗਤ ਦੀ ਅਤਿਅੰਤ ਲੋੜ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਾਨੂੰ 'ਅੰਤਰ-ਮੁਖੀ ਆਤਮਿਕ ਗਿਆਨ' ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਹ ਅੰਤਰ-ਮੁਖੀ ਆਤਮਿਕ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਅਧਿਆਪਕ, ਸਿਰਫ਼ ਆਤਮਿਕ ਜੀਵਨ ਵਾਲੇ ਗੁਰਮੁਖ, ਸੰਤ, ਮਹਾਂ-ਪੁਰਖ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਪਰ 'ਆਤਮਿਕ-ਤਤ-ਗਿਆਨ ਦੇ ਬੇਤੇ' ਵਿਹਲੇ ਹੀ ਹਨ। ਐਸੇ ਗੁਰੂ ਦਵਾਰੇ, ਧਰਮਸਾਲਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਨੁਸਾਰ, 'ਸਾਧ-ਸੰਗਤ' ਜਾਂ 'ਸਤ-ਸੰਗਤ' ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਸਹੀ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ 'ਆਤਮਿਕ ਜੀਵਨ' ਢਾਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ; ਤੇ 'ਆਤਮਿਕ ਗਿਆਨ' ਪ੍ਰਦਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵੇਲੇ 'ਆਤਮਿਕ ਗਿਆਨ' ਦੇ ਜੀਵਨ ਵਾਲੇ ਸੰਤਾਂ, ਮਹਾਂ-ਪੁਰਖਾਂ ਦਾ ਕਾਲ ਹੈ। ਜੇ ਦਿਮਾਗੀ ਗਿਆਨ ਅਸੀਂ ਬਾਹਰੋਂ ਪੜ੍ਹਕੇ, ਸੁਣਕੇ, ਸਮਝਕੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਹ 'ਉਪਰਾ', 'ਅਧੂਰਾ' ਤੇ 'ਉਧਾਰਾ' ਹੈ। 'ਅਸਲੀ ਗਿਆਨ' ਉਹ ਹੈ, ਜੋ ਆਤਮਾਂ ਵਿਚੋਂ 'ਸਫੁਟਿਤ' ਹੋਵੇ ਜਿਸ ਨੂੰ 'ਤਤ ਗਿਆਨ' ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

'ਅੰਤਰ ਮੁਖੀ ਅਨੁਭਵੀ ਤਤ' ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਕੋਰੇ ਪ੍ਰਚਾਰਕ, ਕਿੱਤੋਂ ਦੋ ਚਾਰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀਆਂ ਤੁਕਾਂ ਜਾਂ ਸਾਖੀਆਂ ਯਾਦ ਕਰਕੇ, ਆਪਣੀ ਤੀਖਣ ਬੁੱਧੀ ਨਾਲ, ਉਕਤੀਆਂ ਜੁਗਤੀਆਂ ਦੁਆਰਾ, ਜਨਤਾ ਨੂੰ ਭੁਲੇਖਿਆਂ ਵਿਚ ਪਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ, ਭੋਲੀ ਜਨਤਾ ਅਤੇ ਜਗਿਆਸੂ, ਭੰਬਲ-ਭੁਲਿਆਂ ਵਿਚ ਪੈ ਕੇ, ਗੁਰਮਤ ਦੇ ਸਹੀ ਅਤੇ ਸੱਚੇ ਸੁੱਚੇ ਮਾਰਗ ਤੋਂ ਦੁਰੇਡੇ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ 'ਉਪਰਾ', 'ਅਧੂਰਾ', 'ਉਧਾਰਾ' ਜਾਂ 'ਜੂਠਾ' ਦਿਮਾਗੀ ਗਿਆਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਕਤਿਆਂ ਅਤੇ ਸਰੋਤਿਆਂ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਭੁਲੇਖਿਆਂ ਵਿਚ ਪਾਈ ਰਖਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਧੁਰੋਂ, 'ਅਨੁਭਵੀ ਦੇਸ਼' ਦੇ 'ਆਤਮਿਕ-ਤੱਤ-ਗਿਆਨ' ਦੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰੂਪੀ 'ਬੋਲੀ' ਹੈ ਤੇ ਬੁੱਧੀ ਦੀ ਸਮਝ ਅਤੇ ਪਕੜ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ। ਇਹ 'ਅਨੁਭਵੀ ਆਤਮਿਕ ਗਿਆਨ' ਸਿਰਫ਼ 'ਸਾਧ-ਸੰਗਤ' ਵਿਚ ਵਿਚਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆ, ਅੰਤਰ-ਮੁੱਖੀ ਹੋ ਕੇ, ਅਟੁਟ ਸਿਮਰਨ ਅਭਿਆਸ ਕਰਨ ਨਾਲ, 'ਆਤਮਿਕ ਸੋਮੇ' ਤੋਂ ਹੀ ਸਫੁਟਿਤ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਚਿਰ ਅੰਤਰ-ਮੁੱਖੀ ਆਤਮਿਕ ਖੋਜ ਦੁਆਰਾ ਅਨੁਭਵੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਅਸੀਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਸੱਚੇ-ਸੁੱਚੇ, ਅਸਲੀ ਪੂਰਨ 'ਤੱਤ-ਗਿਆਨ' ਦਾ ਪੂਰਾ ਲਾਭ ਨਹੀਂ ਲੈ ਸਕਦੇ।

ਪੁਰਾਣੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਵਿਚ ਬਖਸ਼ੇ ਹੋਏ ਗੁਰਮੁਖ ਪਿਆਰੇ ਅਤੇ ਮਹਾਂ ਪੁਰਖਾਂ ਦੇ ਧਰਮ ਅਸਥਾਨ, ਧਰਮਸਾਲਾਂ ਸਹੀ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ 'ਗੁਰਮਤਿ ਕਾਲਜ' ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਜਗਿਆਸੂਆਂ ਦਾ ਜੀਵਨ, ਮਹਾਂ-ਪੁਰਖਾਂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਨੁਸਾਰ ਢਾਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਅਤੇ ਉਥੋਂ, ਧਾਰਮਿਕ ਗਿਆਨੀ ਜਾਂ ਗਰੇਜੂਏਟਾਂ ਦੀ ਥਾਂ 'ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ', ਸੰਤ, ਮਹਾਂ-ਪੁਰਖ ਬਣ ਕੇ ਨਿਕਲਦੇ ਸਨ, ਅਤੇ ਅੱਗੋਂ ਉਹ ਆਪਣੇ 'ਉਚੇ-ਸੁੱਚੇ 'ਆਤਮਿਕ ਜੀਵਨ' ਦੀ 'ਛੋਹ' ਨਾਲ ਅਨੇਕਾਂ ਜਗਿਆਸੂਆਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਬਦਲ ਕੇ 'ਜੀਵਨ-ਤੱਤ-ਗਿਆਨ' ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਚਿਰ ਸਾਡੀਆਂ ਧਾਰਮਿਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਅਤੇ ਕਾਲਜਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਅਤੇ ਅਧਿਆਪਕ, ਦਿਮਾਗੀ ਗਿਆਨ ਦੀਆਂ ਡਿਗਰੀਆਂ ਦੀ

are becoming totally hollow or indifferent towards the innate (inward-looking) spiritual education. For this reason our lives have become painful and perturbed (disturbed). At this point of time, we urgently need such spiritual company that can bestow on us innate spiritual knowledge. Such teachers who bestow innate spiritual knowledge can only be pious men, saints, evolved souls possessing spiritual lives, but 'discerners of spiritual-essence knowledge are rare. According to Gurbani, such gurdwaras and dharamsalas are 'sahsangat' or satsangat where in reality 'spiritual life' is moulded and spiritual knowledge is bestowed. At this time there is 'famine' of saints and holy people whose lives reflect 'spiritual knowledge'. The intellectual knowledge which we have acquired from outside by reading, listening and understanding is 'superficial', 'incomplete' and 'borrowed'. The real knowledge is that which sprouts from the soul and is said to the 'essence-knowledge'.

Preachers devoid of innate intuitional spiritual knowledge learn some lines of Gurbani or sakhians (stories) and with their sharp intellect, through reasoning and devices are putting the common people in doubt. As a result, simple people and truth seekers, falling into confusion, drift far away from the correct and truthful path of Guru's teachings. This 'superficial', 'incomplete', 'borrowed' or contaminated intellectual knowledge keeps both those individuals / preachers and listeners in doubt. Gurbani, from the original source is the illuminated language of the spiritual essence-knowledge of the 'intuitional abode' and is beyond the understanding and grasp of the intellect. This 'intuitional spiritual knowledge' will be able to sprout from the 'Divine Fountain' only by being in the 'sahsangat', going into our inner being, through the continuous practice of simran. So long as the intuitional does not occur through the inward looking spiritual research, we will not be able to get the full benefit of the true-pure, real complete 'essence-knowledge' of Gurbani.

In the olden times the religious places and dharamsalas of spiritually elevated souls and pious men were 'gurmat colleges' in the real sense of the word. Here the lives of the 'truth seekers were moulded under the guidance of highly evolved souls according to Gurbani. Instead of producing religiously educated people or graduates these places created 'Bhai Sahibs', saints, holy men who with the 'touch' of their lofty pure spiritual life changed the lives of numerous truth seekers and bestowed upon them the 'life-essence-knowledge'. As long as the managers and teachers of our religious institutions and colleges, instead of acquiring the degrees in intellectual knowledge,

ਥਾਂ 'ਆਤਮਿਕ-ਤਤ-ਗਿਆਨ' ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਗੁਰਮੁਖ ਪਿਆਰੇ, ਮਹਾਪੁਰਖ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਤੇ ਗੁਰਮਤਿ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਅਤੇ 'ਖੋਜ' ਓਪਰੀ, ਅਧੂਰੀ ਅਤੇ ਫੋਕਟ ਰਹੇਗੀ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਇਸ ਅੰਤਰ ਮੁਖੀ ਖੋਜ ਨੂੰ 'ਵੀਚਾਰਨਾ', 'ਬੁਝਣਾ', 'ਜਾਨਣਾ', 'ਚੀਨਣਾ', 'ਸਿਝਣਾ', 'ਖੋਜਣਾ' ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ 'ਅਨੁਭਵੀ' ਖੇਲ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਦਿਮਾਗੀ ਕਰਤਵ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ 'ਤੱਤ-ਅਨੁਭਵੀ-ਗਿਆਨ' ਤੋਂ ਅਨਜਾਣ ਹੋਣ ਕਾਰਣ, ਜਿਸ 'ਆਤਮਿਕ ਅਗਿਆਨਤਾ' ਦੇ ਹਨੇਰੇ ਵਿਚੋਂ ਸਾਨੂੰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਂ ਨੇ ਮੁਕਤ ਕਰਾਇਆ ਸੀ, ਉਸੇ ਅਗਿਆਨਤਾ ਦੇ 'ਹਨੇਰੇ' ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਮੁੜ ਕੇ ਫਸ ਗਏ ਹਾਂ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਧੁਰੋਂ ਆਤਮਿਕ ਮੰਡਲ ਤੋਂ ਆਈ ਹੈ, ਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਆਤਮਿਕ 'ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਮਈ' ਇਲਾਹੀ 'ਤੱਤ-ਗਿਆਨ' ਭਰਪੂਰ ਹੈ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਸਾਨੂੰ ਸੂਰਜ ਤੋਂ ਥੁੱਪ ਰੂਪੀ 'ਪ੍ਰਕਾਸ਼' ਮਿਲ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਇਹ 'ਆਤਮਿਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼' ਰੂਪੀ 'ਤੱਤ ਗਿਆਨ' ਸਾਰੇ ਵਿਸ਼ਵ ਲਈ 'ਆਤਮਿਕ ਚਾਨਣ' ਰੂਪੀ ਗਿਆਨ ਹੈ, ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੀ ਅਪਾਰ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਦੁਆਰਾ ਗੁਰਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਵਿਰਸੇ ਵਿਚ ਮਿਲਿਆ ਹੈ ਅਤੇ

ਖਾਵਹਿ ਖਰਚਹਿ ਰਲਿ ਮਿਲਿ ਭਾਈ ॥

ਤੋਟਿ ਨ ਆਵੈ ਵਧਦੋ ਜਾਈ ॥

(ਗਉੜੀ ਗੁਆਰੇਰੀ ਮ: 5—185)

ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਹ ਇਕੋ-ਇਕ "ਸਠਬ ਰੋਗ ਕਾ ਅਉਖਦੁ ਨਾਮੁ" ਹੈ। ਜੋ ਸਾਨੂੰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਂ ਨੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸਰੀਰਕ, ਮਾਨਸਿਕ ਅਤੇ ਆਤਮਿਕ ਰੋਗਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ 'ਅਮਾਨਤ' ਵਜੋਂ ਦਿਤਾ ਸੀ। ਉਹ ਅਸੀਂ ਆਪ ਵੀ ਨਹੀਂ ਵਰਤਿਆ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਵਰਤਾਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ ਇਸ ਮਹਾਨ ਇਲਾਹੀ 'ਦਾਤ' ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਮਾਇਕੀ ਸੁਆਰਥ ਲਈ ਵਰਤ ਕੇ, ਉਲਟਾ 'ਪਾਪ' ਕਮਾ ਰਹੇ ਹਾਂ ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਇਸ ਦੀਰਘ ਤੇ ਮਹਾਨ ਭੁਲ ਦੀ ਸਜਾ ਵਜੋਂ ਸਾਡੀ ਵਰਤਮਾਨ ਦੁਖਦਾਈ ਤੇ ਹਾਸੋਹੀਣੀ ਅਧੋਗਤੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਹ ਵਿਸ਼ਾ ਅਜ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਦੇ ਸਮੂਹ ਗਿਆਨੀਆਂ, ਵਿਦਵਾਨਾਂ, ਧਾਰਮਿਕ ਲੀਡਰਾਂ ਦੇ ਖਾਸ ਧਿਆਨ ਤੇ ਦੀਰਘ ਵੀਚਾਰ ਗੋਚਰਾ ਹੈ।

ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ 'ਪਿਆਰ', ਪੜ੍ਹਾਇਆ ਜਾਂ ਸਿਖਾਇਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਸਿਰਫ਼ 'ਛੋਹ' ਨਾਲ ਹੀ ਸਫੁਟਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ (Love is caught not taught)। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ 'ਆਤਮਿਕ ਤੱਤ-ਗਿਆਨ' ਭੀ 'ਤਤ ਗਿਆਨ ਦੇ ਬੋਝੇ' ਗੁਰਮੁਖ ਜਨਾਂ ਦੀ ਅਨੁਭਵੀ 'ਛੋਹ' ਨਾਲ ਹੀ 'ਆਤਮਿਕ ਜਾਗ' ਲਗ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਆਤਮਿਕ 'ਬਲਕਾਰੇ' ਵਜ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦੀ ਖਾਬਤ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ :—

ਮਹਾਂ ਪਵਿਤ੍ਰੁ ਸਾਥ ਕਾ ਸੰਗੁ ॥

ਜਿਸੁ ਭੇਟਤ ਲਾਗੈ ਪ੍ਰਭ ਰੰਗੁ ॥

(ਆਸਾ ਮ: 5 —392)

ਕਰਮ ਧਰਮ ਤਤੁ ਗਿਆਨੁ ਸੰਤਾ ਸੰਗੁ ਹੋਇ ॥

(ਸਲੋਕ ਮ: 5—521)

do not lead the lives of the illumination of spiritual – essence – knowledge and become the beloved ones and pious people, the study and research of Gurbani and Gurmat will remain superficial, incomplete and hollow. In Gurbani this inward-looking research is known as deliberating, discovering, knowing, discerning, unraveling, researching. This is 'intuitional' play and certainly not an intellectual feat.

We have become entangled again in the darkness of that spiritual ignorance from which our Guru Sahibaans freed us because of our ignorance of 'essence-intuitional knowledge' of Gurbani.

Gurbani has come the original source of spiritual realm and is filled with illuminating Divine 'essence-knowledge'. Just as we receive 'light' from the sunshine in this world, so also the 'spiritual illumination' like essence knowledge is 'spiritual light' like knowledge for the whole world and through the limitless Grace of the Gurus, the Gursikhs have received it in inheritance and (Guru Ji's call)

1 O brother eat and spend in a spirit of togetherness.

There will never be any shortage (in fact it will) keep increasing 185

is a command. This (Naam) is the one and only medicine for all ailments'. It was entrusted to us by the Gurus, for curing the world's physical, mental and spiritual ailments. We did not use this (cure) ourselves nor did we distribute it to the world. On the contrary using this great divine 'gift' for our materialistic self, we are accumulating sins. Due to this serious and grave error, as punishment, our present painful and ridiculous downfall is taking place. This topic is for the special attention and lengthy deliberation of today's educated members, scholars, religious leaders of the Sikh Community.

Just as 'love' cannot be taught, it can only sprout with 'touch' (love is caught not taught) so also it is with the intuitional 'touch' of the beloved ones or the knowers of essence-knowledge that 'spiritual coagulant' can take place thereby resulting is spiritual 'flashes'. Gurbani illustrates this point as follows:-

2 The Saadh Sangat, the Company of the Holy, is so very pure and sacred.

Meeting with them, love for God is embraced. 392

3 The karma of good deeds, the righteousness of Dharma and the essence of spiritual wisdom are obtained in the Society of the Saints. 521

ਪ੍ਰਬ ਕਰਮ ਅੰਕੁਰ ਜਬ ਪ੍ਰਗਟੇ ਭੋਟਿਓ ਪੁਰਖੁ ਰਸਕਿ ਬੇਰਾਗੀ ॥
ਮਿਟਿਓ ਅਧੋਰੁ ਮਿਲਤ ਹਰਿ ਨਾਨਕ ਜਨਮ ਜਨਮ ਕੀ ਸੋਈ ਜਾਗੀ ॥

(ਗਉੜੀ ਮ: 5—204)

ਸੰਤਨ ਪਹਿ ਆਪ ਉਧਾਰਨ ਆਇਓ : ੧॥ ਰਹਾਓ ॥
ਦਰਸਨ ਭੋਟਤ ਹੋਤ ਪੁਨੀਤਾ ਹਰਿ ਹਰਿ ਮੰਤ੍ਰੁ ਦ੍ਰਿੜਾਇਓ ।
ਕਾਟੇ ਰੋਗ ਭਏ ਮਨ ਨਿਰਮਲ ਹਰਿ ਹਰਿ ਅਉਖਧੁ ਖਾਇਓ ॥੨॥
ਅਸਥਿਤ ਭਏ ਬਸੇ ਸੁਖ ਬਾਨਾ ਬਹੁਰਿ ਨ ਕਤਹੂ ਧਾਇਓ ॥੩॥
ਸੰਤ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਤਰੇ ਕੁਲ ਲੋਗਾ ਨਾਨਕ ਲਿਪਤ ਨ ਮਾਇਓ ॥੪॥

(ਕਾਨੜਾ ਮ: 5—1299)

ਸਾਧ ਕੇ ਸੰਗ ਨਹੀ ਕਛੁ ਘਾਲ ॥
ਦਰਸਨੁ ਭੋਟਤ ਹੋਤ ਨਿਹਾਲ ॥
ਕਰਮ ਧਰਮ ਇਹੁ ਤਤੁ ਗਿਆਨੁ ॥
ਸਾਧ ਸੰਗ ਜਪੀਐ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ॥

(ਗਉੜੀ ਸੁਖਮਨੀ ਮ: 5—272)

(ਗੋਤ ਮ: 5—866)

ਨੋਟ : ਇਹ ਧਾਰਮਿਕ ਪ੍ਰਚਾਰ ਭਾਗ - 4, ਲੰਬੇਰਾ ਹੋ ਜਾਣ ਕਾਰਣ, ਇਸ ਲੇਖ ਦੇ
ਅਧਿਆਤਮਿਕ-ਪੱਖ ਦੀ ਬਾਕੀ ਵਿਚਾਰ ਅਗਲੇ ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰ ਭਾਗ—5 ਵਿਚ
ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ।

1 When the seed of the karma of past actions sprouted, I met the Lord; He is both the Enjoyer and the Renunciate.
My darkness was dispelled when I met the Lord. O Nanak, after being asleep for countless incarnations, I have awakened. 204

2a I have come to the Saints to save myself. || 1 || Pause ||
b Gazing upon the Blessed Vision of their Darshan, I am sanctified; they have implanted the Mantra of the Lord, Har, Har, within me. || 1 ||
c The disease has been eradicated, and my mind has become immaculate. I have taken the healing medicine of the Lord, Har, Har. || 2 ||
d I have become steady and stable, and I dwell in the home of peace. I shall never again wander anywhere. || 3 ||
e By the Grace of the Saints, the people and all their generations are saved; O Nanak, they are not engrossed in Maya. || 4 || 1299

3 In the Company of the Holy, there is no suffering.
The Blessed Vision of their Darshan brings a sublime, happy peace. 272

4 This is the essence of karma, righteous conduct and spiritual wisdom, to chant the Lord's Name in the Saadh Sangat, the Company of the Holy. 866

Note: Since this (Lekh) Religious Preaching Part 4 has become quite long, the balance of the discourse on the religious part will be covered in the next Lekh Religious Preaching Part 5.